

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Л.Ю. МОСКАЛЬОВА

Н. В. МЕРКУЛОВА

ЛЮДИНОВИМІРНІСТЬ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ

Навчально-методичний посібник

Мелітополь, 2015

УДК 111.32:[37+364] (075.8)

ББК 18 я 73

М 82

Рекомендовано Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 2 від 30.09.2015року)

Рецензенти:

Потапчук Т.В. – доктор педагогічних наук, професор Рівненського державного гуманітарного університету;

Петришин Л.Й. – доктор педагогічних наук, доцент Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Москальова Л.Ю. Людиновимірність у соціально-педагогічній діяльності: [навчально-методичний посібник] / Л.Ю. Москальова, Н.В. Меркулова. – Мелітополь: Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2015. – 109 с.

ISBN

У навчально-методичному посібнику представлено навчальну програму з курсу «Людиновимірність у соціально-педагогічній діяльності» та методичні рекомендації для практичних занять і самостійної роботи. Методичні рекомендації допоможуть студентам засвоїти програмний матеріал на доступному рівні. У виданні запропоновано опорні конспекти для вивчення тем курсу та надано практичні завдання для його опанування.

Посібник розрахований на студентів і викладачів вищих навчальних закладів, соціальних педагогів, працівників соціальної сфери, учителів і вихователів загальноосвітніх шкіл.

УДК 111.32:[37+364] (075.8)

ББК 18 я 73

ЗМІСТ

ВСТУП

5

РОЗДІЛ 1. СВІТОГЛЯДНО-ЦІННІСНІ СТРАТЕГІЇ ПРОЕКТУВАННЯ ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ ДИТИНИ

1.1. Людиномірність як цивілізаційний маркер гуманітарних змін у соціально-педагогічній діяльності	8
Сучасні парадигми соціальної педагогіки. Основні компоненти соціальності людини	8
Специфіка саморозвитку та саморегуляції особистості у різних соціальних інституціях	16
Зміст координаційного та гармонізуючого впливів соціального педагога на розгортання життєвого простору дитини	19
Практичне заняття	21
1.2. Основні принципи соціально-педагогічної допомоги у проектуванні життєвого простору дитини	23
Життєвий простір дитини	23
Основоположні принципи соціально-педагогічної допомоги у проектуванні життєвого простору дитини	25
Соціальна адаптивність дитини	31
Створення умов для розвитку та саморозвитку особистості	32
Практичне заняття	34

РОЗДІЛ 2. ГЕНЕЗИС, ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЛЮДИНОВИМІРЧОГО ПІДХОДУ В СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ ТА ОСВІТНІЙ СФЕРІ

2.1. Основні етапи розвитку вимірювань в освітній сфері	40
Особливості проведення моніторингу у роботі соціального педагога	40
Оцінка життєвих потреб дитини	45
Практичне заняття	50

2.2. Системи людиновимірності	53
Основні недоліки моніторингу та інструментів діагностики у соціально-педагогічних дослідженнях	53
Класифікація систем людиновимірювань	54
Практичне заняття	61
ДОДАТКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	103

ВСТУП

Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку України зумовлюють кардинальні змістові зміни в галузі соціально-педагогічної діяльності. У зв'язку з цим постають цілком нові вимоги до професійної підготовки магістрів спеціальності 8.01010601 «Соціальна педагогіка». Модернізація вищої освіти України в напрямі її демократизації, гуманізації, реалізації положень Болонського процесу детермінують необхідність підготовки кваліфікаційних фахівців, які спроможні впроваджувати у власній професійній діяльності здобутки інноваційного характеру.

Реформування вітчизняної системи освіти супроводжується істотними змінами підходів як до здійснення навчально-виховного процесу, так і до науково-методичного супроводу освітньої діяльності. Ці зміни зумовлюють необхідність ефективної організації роботи, створення умов для розвитку творчої активності студентів магістратури, постійного пошуку нових форм та методів навчання.

Глобальні трансформації, що охопили сучасну галузь освіти України, зорієнтовані на втілення концептуальних засад людиновимірності, що формують на загальнодержавному рівні. Оперативно реагуючи на вимоги буття соціуму, магістри напряму підготовки 8.01010601 «Соціальна педагогіка» обирають ключовим напрямом своєї діяльності саме людиновимірний підхід, що відкриває нові можливості для реалізації внутрішнього потенціалу кожного студента. Від ефективності реалізації людиновимірності суттєвою мірою залежить не лише функціонування соціально-педагогічної системи, а загалом її фінальний результат.

З процесом олюдненості культурно-освітнього простору у вищих навчальних закладах має відбуватися підвищення його впливу на організаційно-педагогічні, соціально-психологічні умови здійснення навчально-виховного процесу. Необхідно зазначити, що педагогічна освіта має підпорядковуватися існуванню духовних законів людського співбуття, що передбачає більш досконалі, цілеспрямовані зміни у підготовці майбутніх

соціальних педагогів. У такому разі виникає необхідність розгляду систем одухотворення людства в історії освіти, обговорення дії механізмів особистісного становлення майбутнього педагога. Фахова підготовка соціальних педагогів до впровадження людиновимірного підходу в освітній сфері – обов'язковий складник, що сприяє підвищенню рівня їхньої професійної майстерності й компетентності.

Сьогодні стан підготовки студентів педагогічних спеціальностей вбачається науковцям та викладачам вищої школи як проблемний. Про це свідчить пошук більш досконалої системи оцінювання, підвищення вимог до системи гуманітарної, професійної та практичної підготовки, зміни у науковій підготовці тощо. Незважаючи на складність невирішених питань, що потребують першочергового розв'язання, однією з найважливіших і досі залишається проблема реалізація принципу людиномірності у навчально-виховному процесі вищої школи. Серед важливих аспектів дослідження проблеми підготовки соціальних педагогів виокремлюють наукове обґрунтування її сутності, що передбачає оновлення науково-методичного забезпечення педагогічного процесу, органічну інтеграцію науки і освіти, активне використання інноваційних технологій для поліпшення якості навчання студентів.

У навчально-методичному посібнику теоретично обґрунтовані поняття «людиновимірність», «людиномірність», «соціальне виховання», «соціальна компетентність» та «соціальна активність»; представлено практичні завдання, які дають змогу соціальним педагогам не тільки сформулювати певні теоретичні основи, а й необхідні вміння самоорганізації власної професійної діяльності.

Навчально-методичний посібник складається з двох розділів, що передбачає особливу логіку побудови: у першому розділі розглядаються світоглядно-ціннісні стратегії проектування життєвого простору дитини, у другому – питання генезису, досвіду та перспектив людиновимірного підходу в соціокультурній та освітній сферах.

У змісті курсу передбачено теми, вивчення яких дозволить майбутнім соціальним педагогам зрозуміти особливості людиновимірного підходу,

усвідомити сутність і зміст соціально-педагогічної діяльності, розвивати необхідні навички людиновимірності під час виконання практичних і ситуаційних вправ, рольових та ділових ігор.

В результаті вивчення курсу «Людиновимірність у соціально-педагогічній діяльності» магістри повинні знати: сучасні парадигми соціальної педагогіки; основні компоненти соціальності людини; специфіку саморозвитку та саморегуляції особистості у різних соціальних інституціях; зміст координаційного та гармонізуючого впливів соціального педагога на розгортання життєвого простору дитини; основоположні принципи соціально-педагогічної допомоги у проектуванні життєвого простору дитини; основні етапи розвитку вимірювань в освітній сфері; сутність людиновимірювань.

В основу програми курсу «Людиновимірність у соціально-педагогічній діяльності» покладені сучасні технології особистісно-орієнтованого та проектного навчання. У результаті засвоєння курсу студенти-магістранти повинні уміти: творчо впроваджувати набуті теоретичні знання та практичні навички з людиновимірності; використовувати техніки професійно-педагогічного саморозвитку; аналізувати стан і динаміку людиновимірчого підходу в соціокультурній та освітній сферах; оцінювати показники людиновимірності; критично і творчо мислити у процесі вирішення професійних завдань; організовувати позитивну міжособистісну взаємодію у педагогічному колективі під час впровадження принципу людиномірності.

Курс «Людиновимірність у соціально-педагогічній діяльності» формує уявлення про професійно важливі якості соціальних педагогів та соціальних працівників, знайомить з інноваційною діяльністю соціального педагога та сприяє підвищенню мотивації до неї.

Навчально-методичний посібник адресований студентам напряму підготовки 8.01010601 «Соціальна педагогіка», викладачам вищих навчальних закладів, соціальним педагогам, працівникам соціальної сфери, учителям та вихователям загальноосвітніх шкіл.

РОЗДІЛ 1. СВІТОГЛЯДНО-ЦІННІСНІ СТРАТЕГІЇ ПРОЕКТУВАННЯ ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ ДИТИНИ

1.1. Людиномірність як цивілізаційний маркер гуманітарних змін у соціально-педагогічній діяльності

Сучасні парадигми соціальної педагогіки. Основні компоненти соціальності людини

Сучасний стан розвитку України маркований кардинальними змістовими та організаційними змінами, що спрямовані на реформування національної системи освіти. Основним показником реформування освіти вважають оновлення змісту і структури соціально-педагогічної діяльності навчальних закладів. У цьому контексті важливим стає той факт, що соціальне виховання та соціальне середовище є ключовими дефініціями для соціальної педагогіки. Методологічною основою в новій парадигмі соціального виховання є положення про те, що людина – продукт соціальних відносин, а відповідно виховний процес є соціально детермінованим, оскільки до нього долучені всі форми соціального буття (фактори чи агенти соціалізації) – сім'я, школа, церква, засоби масової інформації, громадські організації, спільноти, інші соціальні інституції тощо. Так, усі вони задіяні у формуванні соціальності людини, яка виявляється на рівні світосприймання, світоглядному рівні, рівні практичної діяльності та взаємодії в соціумі. Науковці і практики доводять, що однією з ключових характеристик індивіда визначається соціальність, яка відображає його здатність бути членом суспільства і є результатом соціального виховання. Соціальне виховання актуалізує проблему розмаїття суб'єктів виховної діяльності. Усі вони є носіями різної соціальності, що обумовлює в сучасних умовах розширення змістового контексту виховання загалом за рахунок осмислення їх ролі та місця у соціальному становленні індивіда.

З огляду на це зауважимо, що соціальне виховання відбувається у соціальному середовищі. У сучасних соціокультурних умовах соціальне середовище розглядають як сукупність різних сфер, які досить часто

«перетинаються», доповнюючи одна одну. Загально визнаним є факт, що соціальне середовище – це не лише існуюча суспільно-економічна система, сукупність різних груп (сім'я, референтна група, колектив тощо), соціальних інституцій, безпосереднє оточення особистості, а й віртуальні агенти соціалізації (Інтернет, соціальні мережі, блоги тощо). Тому соціальне виховання має бути орієнтоване на розвиток соціального потенціалу дитини, оскільки в сучасних умовах вже не можна обмежитися лише засвоєнням людиною суспільно визнаних норм і правил, соціального досвіду, необхідно поєднати їх з індивідуальними, соціально прийнятними потребами і запитами людини, які обумовлені особливостями її індивідуальності та умовами життєдіяльності у певному середовищі.

У ході теоретичної рефлексії наукової літератури підсумовано, що людиномірність, людиновимірність для сучасного освітнього процесу є важливим для розвитку особистості. На думку В. Стьопіна, автора концепції структури та генезису наукової теорії, людиновимірність є однією з особливостей постнеокласичної науки. Науковець І. Доннікова, приймаючи позицію В. Стьопіна про розгляд співвідношення «людиновимірності» як характеристики постнеокласичної науки, трактує поняття «людиномірність» як особливість соціально-гуманітарного знання. Вивчаючи різні аспекти поняття «людиновимірності», І. Доннікова характеризує людиновимірність у контексті соціальної нелінійності. Погоджуючись з висновком автора, ми звертаємо увагу сучасних дослідників на вимірювання, що проводяться у галузі освіти, освітніх послуг, які у вирішенні соціокультурних проблем на сьогоднішній момент становлять особливу цінність.

Питання людиновимірності схарактеризовано в наукових розвідках зарубіжних та вітчизняних вчених. Серед зарубіжних авторів слід назвати, насамперед, М. Барріка, Р. Гейтвуда, Д. Стіла, Т. Парсонса, К. Тайлора, Х. Філда та ін. В Україні до аналізу різноманітних аспектів людиновимірності звертаються такі вітчизняні дослідники, як В. Андрущенко, І. Бех, О. Дольська, І. Доннікова, І. Зязюн, В. Кремень, В. Луговий, В. Лутай, В. Молодиченко, Т. Троїцька та ін.

І все ж, не зважаючи на досить помітний масив наукової продукції, питання, пов'язані із людиновимірністю, зокрема, особливостей її застосування у педагогічних дослідженнях, проаналізовані у нашій літературі ще не достатньо повно. Так, у соціально-філософській, психологічній та педагогічній літературі простежено чотири історичні етапи освітніх вимірювань (зокрема, як людство перейшло від усної до письмової експертизи, із обмеженого вимірювання у когнітивній сфері до комплексних вимірювань, а також від суб'єктивних показників до об'єктивних тощо); закладено основи теоретико-методологічних засад людиномірності як максими, як провідного принципу гуманітарних досліджень; у вітчизняному людинознавстві визначилися нові напрями дослідження вимірів впливу культурно-освітніх чинників на внутрішні стани людини; неухильно зростає державний та громадський запит на інструментарії моніторингу та діагностування процесів, що пов'язані із розвитком людини для визначення її успішної освітньої стратегії, які представляють практичну цінність у визначенні цілей щодо планування траєкторій зростання людини як Людини у культурно-освітньому просторі. Враховуючи актуальність і недостатню обґрунтованість цих та низки інших проблем, ми ставили за мету відтворення основних систем людиновимірності за рядом специфічних ознак у сучасних педагогічних дослідженнях, що присвячені проблемам виховання моральної, духовної людини як предметного поля для теоретичного аналізу.

Зауважимо, що численні соціологічні, психологічні, педагогічні дослідження (як зарубіжні, так і вітчизняні) присвячені специфіці вимірювання ефективності та результативності виховних технологій, які, у свою чергу, складаються з різних аспектів. Нашу увагу спрямовано на ряд останніх робіт, в яких розкрито різні системи діагностики, представлено вимірювальні процедури якостей людини у дитячому, підлітковому, юнацькому віковому періодах, та у періоді дорослішання. Коротко охарактеризуємо деякі з них.

Ефективність виховної діяльності Н. Бухлова, Л. Мазуренко визначають у двох аспектах – результативному і процесуальному:

«Результативний аспект свідчить, – пишуть автори, – що виховання тим ефективніше, чим більше результати його збігаються із завданнями. А процесуальна оцінка полягає у встановленні того, наскільки відповідно визначено завдання, зміст роботи, обрано її методи, засоби та форми, враховано психологічні умови і багато іншого...». Вісім позицій автори відносять до показників оцінки ефективності виховного процесу, а саме: високий рівень цілісності системи його забезпечення (наявність і якість цілей, змісту, основних виховних форм, використання сучасних виховних технологій, необхідні умови і вимірники процесу та його результатів); наявність інновацій у виховному процесі, використання сучасних виховних технологій, демократичний стиль управління; гуманний характер відносин у колективі, використання зовнішніх соціокультурних, освітніх центрів і природного середовища, взаємодія та співробітництво учасників навчально-виховного процесу, відслідковування результатів. Особливої актуальності набуває проблема постійного вдосконалення професійної діяльності соціального педагога як фахівця, спроможного запровадити інновації в навчальному закладі.

Зазначимо, що до показників критеріїв оцінки дієвості результату дослідники відносять п'ять позицій, серед яких є: задоволеність учасників навчально-виховного процесу організацією життєдіяльності в освітньому закладі, відповідність поведінки встановленим цінностям-нормам у навчальному закладі, позитивна динаміка рівнів вихованості, збереження здоров'я та соціальний захист. Ми можемо погодитися тільки із одним показником, серед тих, що виділені авторами – позитивною динамікою рівнів вихованості. Вважаємо, що «задоволеність учасників навчально-виховного процесу організацією життєдіяльності в освітньому закладі» не може бути показником оцінки дієвості результату виховного процесу, оскільки кожний учасник навчально-виховного процесу в силу індивідуальних особливостей, характерологічних рис має власний погляд на адміністрацію освітнього закладу, на стосунки у групі, на взаємини, що склалися між групами та ін. Наприклад, не всі учасники навчально-виховного процесу можуть відчувати

себе задоволеними від того, що їм потрібно виконувати, крім навчальної роботи, ще й різні організаційні справи, а багатьом з викладачів, наприклад, може бути зовсім не до вподоби рівень навчального навантаження та додаткові проблеми у різних напрямках педагогічної роботи, які їм доводиться вирішувати.

Також піддаємо сумніву такий показник, як «відповідність поведінки встановленим цінностям-нормам внутрішкільного життя». Це пояснюється тим, що поведінка учнів має відповідати нормам не тільки у стінах навчального закладу, а й поза ними. На нашу думку, доцільно було оцінювати дієвість результату виховного процесу через такий показник, як відповідність поведінки нормам, що на сьогодні є прийнятими у сфері людського виміру на міжнародному рівні. У науковій праці І. Бежа підсумовано, що важливим є систематичне фіксування поведінки «у різних ситуаціях шкільного та позашкільного життя». Стосовно виділених авторами показників «збереження здоров'я» та «соціальний захист», зауважимо, що це, на нашу думку, є окремими напрямками роботи багатьох організацій та установ, які не можна зводити лише до показників дієвості результату діяльності одного з вчителів.

У наукових працях підсумовано, що критерії вихованості особистості пропонують також діагностувати за окремими показниками: активність у навчально-виховному процесі і громадській роботі, сформованість національної самосвідомості, любові до рідної землі та свого народу, повага до Конституції, державної символіки і законодавства України, сформованість правової культури, культура спілкування, висока мовна культура, володіння українською мовою, сформованість духовної культури особистості, цивілізованого господаря, дбайливе ставлення до природи, непохитна вірність українській національній ідеї, принципам народної моралі, готовність до здійснення професійних і соціальних функцій, бажання працювати задля розквіту України, чуття духовної єдності поколінь, шанобливе ставлення до світової та національної культури, звичаїв, традицій, художньо-естетична освіченість і вихованість, побутова та гігієнічна

культура, глибоке усвідомлення взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини та її відповідальністю, благородство, почуття власної гідності, готовність захищати слабших тощо. Варто зазначити, що такі показники є більш узагальненими, а акцент на шляхетному ставленні до дівчини, жінки, матері, бабусі, на наш погляд, в узагальненому переліку людських якостей підкреслює гендерну нерівність у запропонованій системі показників, як і «сформованість цивілізованого господаря».

Ефективність виховання і самовиховання молоді пропонують оцінювати за 5-бальною системою за допомогою 33 показників вихованості, до яких належать: любов і повага до матері, любов і повага до батька, повага до рідних і старших, скромність, сміливість, доброзичливість, правдивість, дружелюбність, поступливість, самокритичність, співпереживання, милосердя, готовність допомогти, акуратність, працелюбність, наполегливість, обов'язковість, дисциплінованість, організованість, побутова культура, дотримання духовних традицій роду і народу, патріотичні почуття, розумовий розвиток, культура мовлення, культура спілкування, фізичний розвиток, гігієнічна культура, художньо-естетична культура, правова культура, екологічна культура, сумлінність, сором'язливість, усвідомлення почуття честі, усвідомлення почуття гідності, національна свідомість.

У руслі дослідження важливою є методика вимірювання рівня вихованості (за Т. Шамовою), яка ґрунтується на підсумовуванні балів самооцінки, оцінки батьків, оцінки учителя. У 1-2 класах пропонується оцінити за 5-ти бальною шкалою такі якості, як допитливість, ставлення до школи, працелюбність, бережливе ставлення до природи, ставлення до прекрасного, ставлення до себе. У анкеті для 3-5 класів школи деякі позиції змінюються, а показники ускладнюються, що пов'язане, насамперед з віковим розвитком дітей. Дещо по-іншому пропонується оцінювати якості особистості учня у 6-9 класах. Зокрема, пропонується оцінювати ерудицію, ставлення до суспільних норм, закону і влади, ставлення до праці, ставлення до природи, естетичний смак, ставлення до себе. У 10-11 класах

пропонується використовувати такі критерії, як інтелектуальний рівень, світогляд, людяність, відповідальність, громадянська позиція, характер.

Науковець І. Тадеєва представляє методику дослідження рівнів вихованості гуманних якостей у молодших школярів, при цьому автор умовно виділяє п'ять рівнів: дуже низький, початковий, середній, достатній, високий. Так, дуже низький рівень вихованості характеризується як вираження асоціальної поведінки. Такий підхід, можливо, не зовсім вірний, тому як асоціальна поведінка, на нашу думку, не повинна співвідноситися із рівнями вихованості особистості, навіть з дуже низькими. Зазначимо, що прояви асоціальної поведінки є свідченням прищеплювання негативних якостей, впливу антикультури і лежать поза межами людського виміру.

К. Дорошенко виокремлює рівні сформованості гуманістичного ідеалу (низький, середній, високий) через установлені прояви (інтелектуальний, емоційний, поведінковий) та критерії (когнітивний, емоційно-мотиваційний і діяльнісний), кожен із яких характеризується показниками або їх відсутністю та оцінює їх за п'ятибальною шкалою.

У науковій праці Л. Білас розроблено критерії, показники та три рівні сформованості (низький, середній, високий) національної самосвідомості. Автор представила їх характеристики з урахуванням специфіки вияву національної самосвідомості у таких сферах: інформаційно-когнітивній, емоційно-чуттєвій та рефлексивній, які, у свою чергу, діагностуються через такі показники: наявність системного і глибокого знання про етнокультуру, цілісна взаємодія емоцій і вищих соціальних почуттів, прагнення та здатність до самовираження та самоствердження на основі національних цінностей.

Як видно з виокремлених досліджень, пропозиції щодо діагностики і виміру однієї і тієї ж якості, що властива лише людині, можуть радикально відрізнитися, що залежить, насамперед, від самої позиції науковця, обраних ним методологій, а також від таких факторів, як вікова категорія, освітні моделі, що сконструйовані з опорою на певний педагогічний досвід у регіональному вимірі, сформовані традиції в тій чи іншій системі освіти. Підкреслимо, що спроби вимірювання людських властивостей (у нашому

прикладі – рівня вихованості) на жаль, враховують лише ті умови, в яких була розроблена та чи інша модель. Так, якість вимірювань у дослідженнях, присвячених проблемам освіти, як правило, у багатьох авторів не є пильним об'єктом для розгляду. Часто в основі моніторингових досліджень ми бачимо лише безпосередню реакцію дослідника на процеси освіти, його концептуальне бачення вирішення тих чи інших освітніх проблем за допомогою впровадження особливих педагогічних умов, що забезпечується введенням різних навчально-виховних програм, специфічних заходів та виховних справ, спрямованих на зміну тієї або іншої властивості людини, її особистісних якостей, ціннісних орієнтацій, її певних умінь (у тому числі і професійних), здібностей, обдарованості, досвіду і, нарешті, особливих рис, що характеризують її духовність, прояви душевних устремлінь, процеси самовдосконалення тощо.

Отже, питання якості людиновимірювань виникали і будуть виникати завжди, оскільки до сьогодні у педагогічних дослідженнях існує спрощена рівневість. Як показав аналіз, у загальному вигляді пропонуються для людиновимірювань високий, середній і низький рівні сформованості якостей або властивостей. У деяких дослідженнях зустрічається часткова модифікація рівнів, ступенів і т.д., як, наприклад, у дослідженнях, присвячених проблемам вивчення іноземних мов (передбачаються певні ступені, позначені спеціальною буквою або цифрою). Однак основним недоліком моніторингу та інструментів діагностики у педагогічних дослідженнях, на наш погляд, полягає у хаотичності уявлень про системи людиновимірювання, і тому ми зустрічаємо, наприклад, такі описи рівнів вихованості, які можуть бути різко протиставлені один одному. Варто наголосити, що у останніх дослідженнях спостерігається тенденція до підсилення компіляційності (на відміну від комплексності) у складанні діагностичного інструментарію.

У контексті дослідження зазначимо, що такі результати не можуть не впливати на подальші процеси підвищення якості навчання і виховання в цілому. Ми погоджуємося з думкою Т. Троїцької про те, що

«людиномірність як максима, як провідна ідея і навіть ... цивілізаційний маркер гуманітарних змін сучасності спроможна спрямувати мету, зміст і технології розвитку людини, по-перше, на методологію її саморозвитку, по-друге, на збільшення частки освіти і самоосвіти в цьому процесі, по-третє, на залучення широкого культурного простору до забезпечення інтенцій Homo sapiens, а також зорієнтувати наукові дослідження на когнітивний стиль, де філософський рівень методології визначить нові засади створення знання». Таким чином, автор орієнтує на майбутнє конкретні питання, що пов'язані з унікальністю та неповторністю особистості як суб'єкта освітніх змін, які, безсумнівно, мають бути вимірюваними.

Специфіка саморозвитку та саморегуляції особистості у різних соціальних інституціях

Теоретичний аналіз філософської та соціально-педагогічної літератури дає змогу констатувати, що до компонентів соціальності особистості відносяться – соціальна активність, соціальна компетентність, соціальна позиція, соціальна мобільність тощо.

Підкреслимо, що соціальна активність є основною якістю людини, яка забезпечує її самовираження й самореалізацію в соціальних групах, суспільстві загалом. За умови сформованості цієї якості особистість впливає на суспільні відносини, успішно реалізує свою життєву позицію в різних видах соціальної діяльності. Так, соціальна активність особистості може розглядатись як актуальна соціальна потреба, як перетворювальна здатність (властивість) і як стійка інтегративна якість особистості, що формується в соціальній діяльності. Як перетворювальна здатність, вона реалізується через відповідні соціальні знання, уміння та навички, спрямовані на розвиток себе й середовища згідно з інтересами особистості та суспільства. Як стійка інтегративна якість, соціальна активність виявляється в ініціативності, старанності, соціальній відповідальності, вимогливості до себе, цілеспрямованості.

Сутнісними характеристиками соціальної активності є: самодетермінація (потреби, самоусвідомлене спонукання, готовність до діяльності); соціальна взаємодія (взаємозв'язок особистості з соціумом, який виявляється в пізнанні, спілкуванні, соціально продуктивній діяльності, результатом чого є розвиток особистості й соціального середовища).

Поняття «соціальна компетентність» є мінливим і його зміст не прив'язаний жорстко до певного освітнього рівня, здібностей та знань особистості, а зумовлений соціальними процесами та змінами, що відбуваються у суспільстві. Тому у формуванні соціальної компетентності велике значення мають соціальні, політичні, економічні, культурні умови, що торкаються глибинних інтересів кожної людини й вимагають постійного зростання її особистісної, професійної та соціальної компетентності. Останнім часом сутність поняття «соціальна компетентність» уточнюється через диференціацію понять «компетентність», «соціально-психологічна компетентність», «професійна компетентність», «комунікативна компетентність», «життєва компетентність» та ін. У науковій літературі поняття «соціальна компетентність» та «соціально-психологічна компетентність» досить часто ототожнюються. Соціально-психологічна компетентність тлумачиться як інформованість та здатність індивіда ефективно взаємодіяти з оточенням загалом в системі міжособистісних відносин.

Теоретичну основу вивчення феномену соціальної компетентності становлять наукові праці О. Прямікової, О. Бодальова, С. Макарова, С.Нікітіної, В. Цветкова, В. Масленнікової, Л. Шабатури, Л. Свірської, І. Зарубінської та ін. Згідно О. Прямікової, соціальна компетентність є одним з аспектів індивідуальної свідомості особистості і відповідає за конструювання нею соціальних стосунків усіх рівнів. Вчений О. Бодальов наголошує на тому, що соціальна компетентність не залежить від природньо-фізіологічних особливостей людини, а формується під впливом зовнішніх факторів: сімейна ситуація, умови саморозвитку, життєві труднощі та досвід подолання перших особистісних проблем та життєвих труднощів, оточення.

Так, складовими соціальної компетентності, на думку науковця, є соціальний інтелект та психологічна гнучкість.

Конкретизовані експлікації соціальної компетентності знаходимо у праці С. Макарова, який вважає, що зміст соціальної компетентності складають взаємозв'язки знань, вмінь, навичок та досвіду. Науковець розуміє компетентність як цілісне утворення, однак виділяє такі його складові компоненти: мотиваційно-особистісний, когнітивний та операційний.

С. Нікітіна до двох перших компонентів додає ще комунікативно-діяльнісний та рефлексивний. Вчені В. Масленнікова та Л. Шабатура виділяють такі складові соціальної компетентності: індивідуально-особистісний; соціологічний та життєво-футурологічний.

Слід зазначити, що окрім дослідження механізмів, особливостей та структурних компонентів соціальної компетентності увага науковців спрямована на вивчення соціально-компетентної особистості. Підкреслимо, що не існує єдиного підходу до вивчення означеного феномену. Тому на основі теоретичного аналізу спробуємо охарактеризувати соціально-компетентну особистість.

Соціально-компетентна особистість – це особлива конкретизація категорії «особистість», яка являє собою систему певних психологічних властивостей та рис, які є необхідними для адекватного прояву соціального життя людини у сучасному суспільстві. Соціально-компетентна особистість повинна володіти психологічними (перцептивні, когнітивні, мнемічні, емоційні, вольові), особистісними (розум, логіка, оригінальність, розсудливість, ініціативність, гнучкість, творчість, цілісність, самостійність, стресостійкість, здатність до саморегуляції та самоаналізу тощо) та соціальними (знання основ конфліктології, соціальної психології; готовність до співпраці, взаємодії з оточуючими; відповідальність; емоційний інтелект та ін.) компетенціями.

*Зміст координаційного та гармонізуючого впливів соціального педагога
на розгортання життєвого простору дитини*

Вимоги сучасної вищої школи орієнтують професійну підготовку соціального педагога на всебічне становлення, зокрема на розвиток творчих здібностей в аспекті впровадження інновацій. Це спонукає до пошуку, виокремлення й обґрунтування соціальним педагогам відповідної соціальної позиції.

Згідно з науковими джерелами, соціальна позиція – є фактором міжособистісного спілкування, що визначається поглядами, уявленнями і установками особистості. На сьогодні розроблена техніка виміру соціальних позицій, заснована на застосуванні різних шкал їх оцінки. Наприклад, для визначення позицій людей щодо спірних питань використовується шкала Лайкерта, яка поміщає позиції в наступній послідовності: 1) рішуче схвалення, 2) схвалення, 3) нейтральне ставлення, 4) несхвалення, 5) рішуче несхвалення. Соціальні позиції характеризуються як позитивні і негативні. Їх зміна являє собою рух від негативних до позитивних або навпаки і часто залежить від образу власного «Я».

Соціальна мобільність – міжгрупова або просторова рухливість населення, його здатність (готовність) до соціальних переміщень. Соціальні переміщення є виявом соціальної мобільності, яка виражається у зміні класової належності індивідів, у переходах з однієї внутрікласової групи до іншої, міграції сільських жителів до міста і навпаки. За напрямом переміщення розрізняють вертикальну соціальну мобільність – посадове, кваліфікаційне зростання чи декваліфікація, перехід до групи та верстви з вищим чи нижчим статусом, і горизонтальну соціальну мобільність – рух між соціально однорідними позиціями й категоріями населення.

Зауважимо, що соціальну мобільність зумовлюють об'єктивні обставини: структурні зрушення в економіці; зміни характеру й змісту суспільного розподілу праці та відносин власності; послаблення

закріпленості працівників за соціально та економічно нерівноцінними видами діяльності.

Соціальні переміщення між групами складні, супроводжуються певними соціальними наслідками, найістотнішим з яких є постійна наявність перехідних (маргінальних) верств щодо певних соціальних спільнот.

Отже, соціальна структура ніколи не є простим описом суспільства в «горизонтальній проекції», вона передусім є відображенням соціальної нерівності. Нерівність індивідів і соціальних груп є первинною ознакою соціальної структури. В іншому разі (за рівності, тотожності елементів системи) відсутні підстави для тверджень про суспільну організацію, структуру. Тому соціальна структура суспільства в його «вертикальній проекції» – це ієрархічно організована сукупність статусів, груп, верств, класів (нерівних ресурсів, якими володіє соціальна система).

Запитання. Завдання

1. Визначте зміст поняття «соціальне середовище».
2. Розкрийте сутнісні характеристики соціальної активності.
3. У чому проявляється явище соціального ліфту?
4. Обґрунтуйте складові соціальної компетентності за В. Масленніковою та Л. Шабатурою.
5. Обґрунтуйте рівні соціального середовища.
6. Як Ви розумієте поняття «соціальна активність»?
7. Розробіть схему власної соціальної мобільності на майбутнє (відповідно до ваших життєвих планів).

Практичне заняття:

Людиномірність як цивілізаційний маркер гуманітарних змін у соціально-педагогічній діяльності

Мета: систематизувати знання, уміння та навички студентів з інноваційної діяльності у соціально-педагогічній сфері; окреслити та проаналізувати специфіку професійної діяльності соціального педагога; виокремити та узагальнити сутнісні характеристики соціального середовища; формувати навички ведення дискусії, вміння аргументовано та доказово відстоювати свою точку зору.

Хід практичної роботи

План

1. Сутнісні характеристики соціального середовища.
2. Соціальна активність особистості.
3. Соціальна компетентність.
4. Соціальна позиція.
5. Соціальна мобільність.
6. Саморегуляція особистості.
7. Координаційний та гармонізуючий впливи соціального педагога на розгортання життєвого простору дитини.

Практичні завдання:

1. Побудувати блок-схему «Соціальне середовище».
2. З'ясувати умови ефективності інноваційних процесів у системі соціально-педагогічної діяльності.
3. Схематично відтворити компоненти соціальності особистості та їх складові.
4. Розкрити значення принципу людиномірності на науковій основі.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрити соціальне значення таких принципів Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»):
 - пріоритетність освіти;
 - демократизація освіти;

- гуманізація освіти;
 - гуманітаризація освіти;
 - національна спрямованість освіти;
 - відкритість системи освіти;
 - безперервність освіти;
 - нероздільність навчання і виховання;
 - багатокладність та варіантність освіти.
2. Проаналізувати основні положення Національної доктрини розвитку освіти України.
 3. Розкрити роль інновативності як здатності сприймати нове в педагогічній діяльності.
 4. Змоделювати ситуації, за яких соціальний педагог може залучити до інноваційної діяльності батьків та громадськість.
 5. Використовуючи ІКТ, ознайомитись з перспективним досвідом інноваційної діяльності соціальних педагогів загальноосвітніх навчальних закладів. Класифікувати основні ідеї, які покладені в основу перспективного досвіду соціально-педагогічної діяльності.

Методи викладання та форми навчання. Практичне заняття з теми «Людиномірність як цивілізаційний маркер гуманітарних змін у соціально-педагогічній діяльності» передбачає запровадження елементів дискусії. Навчальна дискусія організується як процес діалогічного спілкування студентів, під час якого відбувається формування практичного досвіду з реалізації позиції людиновимірності. Самостійна робота включає вивчення матеріалу на основі навчальної, наукової та спеціальної літератури з даної теми, виконання індивідуального завдання при консультуванні з боку викладача.

1.2. Основні принципи соціально-педагогічної допомоги у проектуванні життєвого простору дитини

Життєвий простір дитини

Останнім часом в багато сфер соціального життя людей увійшло поняття «простір». В соціально-педагогічній літературі йдеться про єдине економічне, політичне, культурне, правове, інформаційне, освітнє та інші простори. Все частіше різновиди цієї категорії фігурують в засобах масової інформації і використовуються в повсякденній мові.

Відтак актуальним стає поява в педагогіці і суміжних з нею науках терміна «життєвий простір», що відображає реалії ряду тенденцій у розвитку освіти, пов'язаних із забезпеченням особистісної орієнтованості освітнього процесу.

Зазначимо, що у соціальному плані, звернення до вивчення життєвого простору людини представляє особливу значущість у формуванні міжособистісних взаємин, оскільки без знання особливостей структури феномена та врахування його сутнісних характеристик рішення різних проблем в цій сфері представляється скрутним.

Так, особливе значення має практичне вивчення життєвого простору дитини, яке обумовлено об'єктивною потребою оволодіння новими науковими підходами і технологіями в організації освітнього процесу. В цьому контексті організація життєвого простору дитини в освітньому процесі розглядається як складова частина організації самого особистісно-орієнтованого освітнього процесу, а життєвий простір – як невід'ємний чинник розвитку дитини, її самовизначення в освітньому процесі, самореалізації, її саморозвитку та становлення як особистості, яка в освітньому просторі представляється безмежно відкритою для встановлення довільних зв'язків з усім оточуючим її нескінченним різноманіттям світу, для включення її в цей світ як його складової рівноцінної частини.

Підкреслимо, що життєвий простір дитини є локальним зліпком неповторної цілісності культури і соціокультурного механізму соціального зростання особистості. Таким чином, велике значення для педагогічної науки має питання про роль і місце життєвого простору дитини в освітньому процесі. Розвиток і навчання дитини в процесі життєдіяльності залежить від його місця розташування в структурі організованого середовища, зокрема, різного роду просторів, безпосередньо його оточуючих.

У наукових джерелах представлені дослідження, які торкаються проблеми окремих структурних елементів організованого середовища. Відповідно, можливості організації виховного простору розглянуті в роботах Ю. Мануйлова, Л. Новікової, Н. Селіванової, М. Соколовського та інших.

Відзначимо, що освітній простір, як інтеграційне явище, представлено в працях С. Зоріна, В. Іванова, А. Куракіна, І. Фрумїна, Д. Ельконїна та інших. Так, роль соціального простору в освітньому процесі розкривається в дослідженнях І. Підкасістого, В. Семенова, Н. Щюркової та інших.

Логіка викладу спонукає до висновку про те, що необхідним є створення розвивального життєвого простору, що забезпечує сукупність умов, атмосферу, як найсприятливішу для прогресивного розвитку свідомості та поведінки дитини. На наш погляд, розвивальними слід вважати умови, які підживлюють природні сили дитини, сприяють реалізації нею своїх потенційних можливостей, збагачують знанням основ філософії життя та практичними навичками, вдосконалюють їх, забезпечують усвідомленість, культурність, міцність; позитивно впливають на становлення особистісного досвіду, формують реалістичні образи світу, елементарну систему морально-духовних цінностей, корисні гармонійному розвитку, базуються на знанні вікових та індивідуальних можливостей вихованців.

Аналіз наукових джерел доводить, що життєвий простір – категорія інтегрована, яка охоплює всі сфери та аспекти життєдіяльності дитини, завдання педагога – створити оптимальні для його особистісного зростання умови.

*Основоположні принципи соціально-педагогічної допомоги у
проектуванні життєвого простору дитини*

Необхідною умовою формування соціально активної особистості є створення у сім'ї та в дошкільному навчальному закладі необхідних умов для зростання активної, життєрадісної, творчої особистості, чемної, привітної дитини, що любить і шанує батьків, рідних, свій край, рідну мову, пісню, змалечку прилучається до традицій і звичаїв свого народу, до поваги інших народів, до основних морально-етичних та естетичних цінностей національної і світової культури.

В умовах розбудови національної системи освіти України важливого значення надають професійній підготовці соціальних педагогів та підвищенню їх кваліфікації. У ході становлення фахівця-професіонала актуальним завданням є така підготовка, результатом якої стає спроможність сприймати інновації, легко адаптуватися до змін у житті, розвивати власну професійну компетентність. Підготовлений до професійної діяльності соціальний педагог зі сформованим високим рівнем професійної компетентності матиме змогу більш гнучко аналізувати різні ситуації, мобільно реагувати на зміни в соціальному, культурному й економічному житті суспільства, впроваджувати принципи соціально-педагогічної діяльності.

Вітчизняні дослідники обстоюють солідарну позицію стосовно того, що основними принципами облаштування розвивального довкілля для дітей дошкільного віку в дошкільних навчальних закладах є:

1. *Принцип рівності*, згідно з яким діти й дорослі розглядаються як рівноправні складові частини суспільства. Водночас, ставлення педагога до дитини має визначатись не позицією над дитиною, коли його функція зводиться до контролю за тим, як підростає малюк, а позицією поряд з дитиною і разом з нею.

2. *Принцип діалогічного спілкування*. Гуманістичне педагогічне спілкування обов'язково створює умови для повноцінної участі в ньому

дітей. Повторення того, що сказав вихователь, відповіді на його запитання – це важлива, але далеко не повна форма участі дітей. Вихователь має створювати умови, за яких діти братимуть активну участь у діалозі, – пропонуватимуть свої запитання, здогади, власні ідеї, рішення та пропозиції. Підкреслимо, що саме за умови діалогу, вихователь мусить відповідальніше ставитись до змісту та культури власної позиції, і позиція дитини стає виразнішою, цікавішою.

3. *Спільна участь дорослих і дітей в організації життя групи* (можливість спільно обирати улюблені заняття, планувати цікаві спостереження, прогулянки, продумувати зручне розміщення куточків для ігор та занять тощо). Спрощена функція контролю з боку вихователя і простого підпорядкування з боку дітей замінюється на педагогічну ситуацію, в якій знову ж таки відбувається взаємна гармонізація і світу дитинства, і світу дорослих. Особливо збагачуються можливості здійснення принципу співучасті і співтворчості у різновікових і родинних групах дошкільних навчальних закладів.

4. *Принцип орієнтації на кожну дитину як на індивідуальність*, внаслідок дотримання якого основним завданням педагога стає не виконання програми, а виховання особистості. Для цього вихователь має вміти визначати причини, які зумовлюють випередження чи відставання у розвитку дитини, враховувати певні нахили та особливості поведінки кожної дитини. Саме за таких умов, приймаючи дитину такою, якою вона є, вихователь зможе конкретизувати, індивідуалізувати програму її розвитку і виховання. Уміння пристосувати програму до індивідуальних особливостей розвитку дитини є однією з основних професійних здібностей вихователя.

5. *Принцип пріоритету родинного виховання над суспільним*. Кожний досвідчений педагог розуміє, що чим меншою є дитина, тим більше значення для її розвитку має сім'я. Яким би не був рівень культури виховання у сім'ї, саме ним визначається загальний настрій дитини, її поведінка та розвиток. Так, для побудови повноцінного виховного процесу дошкільний заклад має докорінно змінити свою позицію відносно сім'ї, бачити в ній свого основного

соціального замовника, працювати для неї і співпрацювати з нею. На жаль, у наш час далеко не кожна сім'я зберігає традиції родинного виховання, володіє скарбами народної і наукової педагогіки. Часто виховання дітей відбувається стихійно. Потрібна висока культура педагогічного колективу дошкільного навчального закладу і кожного вихователя у побудові взаємин із сім'єю – готовність підтримати і продовжити турботу про дитину, вміння надати батькам відповідну допомогу. Відтак, саме запити батьків стають орієнтиром для розвитку сучасного суспільного дошкільного виховання. Співпрацею з батьками визначається і рівень культури дошкільного навчального закладу.

6. *Урахування вікових особливостей дітей* полягає в тому, що добирання матеріалів і розміщення їх у куточках розвивального середовища здійснюється залежно від віку вихованців. Зазначимо, що дії з іграшками – перші практичні дії малюка, вони задовольняють і стимулюють його потреби у рухах, у роботі аналізаторів. Але організм дитини розвивається поступово, тож і її іграшки мають «розвиватися» так само поступово. Починаючи з другого року життя, дітям пропонуються усі види іграшок: образні, транспортні, заводні, музичні, дидактичні, іграшки-меблі, фігурки тварин, будівельні набори, іграшки спортивного характеру. Матеріали, які створюють предметне середовище, мають зберігатися на полицках або в шафах, до яких дитина матиме вільний доступ.

Змістовий аналіз літератури дає підстави стверджувати, що праця майбутнього педагога має бути спрямованою на вирішення різних питань навчання та виховання дитини та враховувати фізіологічні, психологічні, соціальні особливості людини, а також зважати на різні рівні її розвитку. Зосередимо увагу на тому, що на сьогодні не всі ці особливості передбачені до розгляду у програмах педагогічної підготовки, зокрема, майже виключеною є духовна складова, що базується на вітчизняній філософській та педагогічній традиціях. Не достатньо розвиненою у педагогічній підготовці є і соціальна складова. Так, лише у майбутніх соціальних педагогів окремими курсами постають вивчення проблем соціалізації

особистості, а у студентів інших педагогічних спеціальностей процесам соціалізації у програмах професійної підготовки відводиться мало місця. Вважаємо, що саме тому у Національній стратегії розвитку освіти в Україні у 2012-2021 зазначено, що одним з перспективних завдань освіти є перебудова навчально-виховного процесу на засадах «розвивальної педагогіки», спрямованої на раннє виявлення потенціалу (задатків) у дітей та їх найбільш повне розкриття з урахуванням вікових та психологічних особливостей. Вагомим також у цьому сенсі є положення про те, що модернізація змісту освіти передбачає, окрім іншого, також і розвантаження навчальних планів і програм за рахунок диференціації й інтеграції їх змісту, розширення міжпредметних зв'язків, вилучення другорядного тощо. У системі вищої педагогічної освіти має також відбутися модернізація навчальних планів, програм та підручників відповідно до оновлених державних стандартів, в яких закладено вимоги щодо формування соціально-особистісної компетентності студентів як базової компетенції, необхідної для життя людини у суспільстві.

Через це ми вважаємо, що *принцип людиномірності* має бути закладений у систему педагогічної освіти, адже майбутні педагоги не зможуть вдосконалювати свідомість, формувати вольові якості та почуття, якщо академічна спільнота не зможе допомогти розгортанню процесу гармонізації культурно-освітнього простору. Зазначений принцип дозволить більш адекватно осмислити закони педагогічної дії, розробити необхідні програми та заходи, які спрямовані на більш повну реалізацію сутнісних сил студентів педагогічних спеціальностей.

Досліджуючи перспективи принципу людиномірності у гармонізації культурно-освітнього простору студентів педагогічних спеціальностей, слід зауважити, що дане питання не тільки про запровадження якісно нових методик та технологій у освітній процес, а й, насамперед, формування ціннісних орієнтацій студентської молоді, вшанування ними норм й правил, за якими людина стає духовною та моральною. Принцип людиномірності є багатоаспектним, у ньому проявляються об'єктивні й суб'єктивні чинники,

що зумовлюють своєю сукупною дією надзвичайну складність процесу гармонізації культурного-освітнього простору майбутнього педагога, адже цей простір надзвичайно мінливий та рухливий.

В умовах демократизації сучасної освіти набувають особливого значення євроінтеграційні процеси, тому в системі підготовки майбутніх соціальних педагогів слід орієнтуватися на основні принципи, що реалізують у контексті Болонського процесу. Відповідно до цього в документі «Велика хартія університетів» окреслено фундаментальні принципи, якими повинні керуватися вищі навчальні заклади, щоб сприяти розвитку освіти та інноваційного руху у світі, що швидко змінюється. У цитованому документі сформульовано такі основні принципи:

1) університет – самостійна установа в суспільствах із різною організацією, що є наслідком розходжень у географічній та історичній спадщині, він створює, вивчає та передає культуру за допомогою досліджень і навчання, для задоволення потреб навколишнього світу його дослідницька та викладацька діяльність має бути морально й інтелектуально незалежною від будь-якої політичної та економічної влади;

2) викладання й дослідницька робота в університетах повинні бути неподільні для того, щоб навчання в них відповідало постійно змінюваним потребам і запитам суспільства, науковим досягненням;

3) свобода в дослідницькій і викладацькій діяльності – основний принцип університетського життя; керівні органи й університети, кожен у межах своєї компетенції, мають гарантувати дотримання цієї фундаментальної вимоги; заперечуючи нетерпимість і завжди виявляючи відкритість до діалогу, університет слугує ідеальним місцем зустрічі викладачів, які спроможні передавати свої знання й володіють необхідними засобами для їх вдосконалення за допомогою досліджень, інновацій, та студентів, що мають право, здатність і бажання збагатити свій розум цими знаннями;

4) університет є хранителем традицій європейського гуманізму, тому він постійно прагне до досягнення універсального знання, перетинає

географічні й політичні кордони, затверджує нагальну потребу взаємного пізнання і взаємодій різних культур.

Необхідність виокремлення й обґрунтування сутності принципів професійної підготовки соціальних педагогів вмотивована низкою причин: соціально-економічними змінами в суспільстві, необхідністю вивчення ефективних шляхів підвищення освітнього рівня майбутніх соціальних педагогів, підготовки їх до професійної діяльності; відсутністю сучасного загально визнаного потрактування теоретико-методичних засад професійної підготовки соціальних педагогів та розроблення спільної стратегії навчально-виховної діяльності магістратур у нинішніх соціально-економічних умовах; необхідністю вдосконалення чинної системи принципів навчально-виховної діяльності магістратур відповідно до вимог сучасних педагогічних технологій у галузі фахової підготовки соціальних педагогів; актуалізацією завдань, розробленням і запровадженням у навчально-виховний процес магістратури сучасних форм та особистісно орієнтованих методик професійної підготовки соціальних педагогів; суттєвим розширенням інформаційного простору, ускладненням навчальних програм і способів їх реалізації, подоланням формалізму в оцінюванні результатів фахової підготовки соціальних педагогів.

Аналіз наукових джерел та практичної діяльності соціальних педагогів засвідчує, що важливими в підготовці магістра соціальної педагогіки є принципи людиномірності та інноваційності. Нам імпонує позиція Г. Сиротенка стосовно того, що процес можна назвати інноваційним тоді, коли він супроводжуваний поширенням та освоєнням інновацій у педагогічній практиці. Дослідник зазначає, що педагогічна інновація – це не тільки ідея, а й певне її оформлення.

У межах дослідження необхідно наголосити, що описані вище принципи зазнають реалізації в професійній діяльності соціального педагога. Так, принципи соціально-педагогічної діяльності тісно взаємопов'язані, кожен із них не може бути впроваджений без урахування інших.

Соціальна адаптивність дитини

Соціальна адаптивність дитини являє собою інтегративне особистісне утворення, що визначає здатність до накопичення соціально-позитивного досвіду пристосування до різних середовищ життєдіяльності, досвід самовияву і самореалізації в процесі досягнення соціально-значущих цілей у самостійному житті. Так, соціальна адаптивність дозволяє дитині успішно самовизначитися у професійному виборі і наступному оволодінні професією, позитивно-особистісно проявити себе в умовах самостійного життя.

У руслі нашого дослідження виділені основні компоненти, що визначають соціальну адаптивність дитини: мотиваційно-ціннісний (особистісно-ціннісна значимість соціально важливих знань і соціально-позитивного досвіду, адаптивного поведінки в різних ситуаціях життєдіяльності); когнітивний (знання основних норм соціальної поведінки; розуміння себе як соціально значущої особистості; перспектив особистісного росту і доцільного самовияву і ін.); діяльнісний досвід соціально успішної поведінки (уміння ставити перед собою соціально значимі цілі і забезпечувати їх досягнення).

Відповідно, рівнями прояву соціальної адаптивності дитини є: соціально-ситуативний (нестійкий), соціально-базовий, соціально-прагматичний (результативний) та соціально-перспективний.

Водночас зазначимо, що соціально-педагогічна діяльність з формування соціальної адаптивності дітей спирається на особистісно-орієнтований підхід. Сутність такого підходу полягає в найбільш повному врахуванні соціальної своєрідності дітей, потреби їх соціалізації, середовища навчання і виховання, а також перспектив інтеграції в соціум.

Створення умов для розвитку та саморозвитку особистості

Необхідною умовою самореалізації особистості є саморозвиток. Адже щоб особистість успішно реалізувалась, їй потрібно володіти системою морально-духовних цінностей, які є змістовою основою цього духовно-практичного процесу.

На підставі теоретичного аналізу соціально-педагогічної літератури з'ясовано, що саморозвиток – самозміна суб'єкта у напрямі свого Я-ідеального, яке виникає під впливом зовнішніх і внутрішніх причин.

Підкреслимо, що саморозвиток особистості пов'язаний з її життєдіяльністю, у межах якої він здійснюється. Тому вже з дошкільного віку, з моменту виокремлення свого Я, дитина стає суб'єктом власної життєдіяльності, оскільки починає ставити цілі, підкорятися власним бажанням і прагненням, враховуючи вимоги інших. Ці спонуки мають набувати суспільної спрямованості, тому що в іншому разі вони деструктивно впливатимуть на розвиток особистості.

Ми поділяємо думку багатьох дослідників стосовно того, що саморозвиток переважно є індивідуальним процесом, що розгортається у внутрішньому плані особистості. Водночас він є процесом об'єктивним, що здійснюється під впливом значущих інших. На перших порах дитина створює свою особистість, імітуючи зміст поведінки дорослого, а також в ігровій, зображувальній, елементарній трудовій діяльності. На цьому етапі важлива ініціатива дорослих, спрямована на становлення самостійності дитини. Далі ініціатива дорослих полягає у визначенні, пред'явленні дитині соціальних очікувань, цінностей. Лише підліток спроможний самостійно формулювати завдання для самовизначення, розв'язання яких, однак, потребує спільного з дорослим пошуку відповідних способів.

Створення раціональних педагогічних умов для особистісного саморозвитку неможливе без опори на його механізми. У цьому зв'язку важливу роль відіграє механізм самоприйняття, який є початковою ланкою самореалізації особистості.

Вивчення й теоретичне обґрунтування наукових джерел спонукають до висновку про те, що самоприйняття – безумовне позитивне ставлення суб'єкта до власних особистісних надбань незалежно від їх оцінки оточуючими людьми. Таке розуміння самоприйняття не заперечує факт функціонування негативних утворень і їх негативного емоційного оцінювання. Це емоційне явище значною мірою стимулює особистісний саморозвиток, спрямовуючи його у суспільно значущому напрямі.

На перший погляд, особистість легко приймає свої утворення (рису, установку, потяг), однак насправді це не так, у неї відсутні для цього необхідні вміння. У забезпеченні методичного супроводу процесу самоприйняття педагогу важливо знати, що вихованець безумовно приймає у собі, до чого позитивно ставиться; що усвідомлює у собі як негативне, яке породжує неприємні переживання (неприйняття певних якостей зумовлює їх викорінення чи блокування); що негативне він у собі не усвідомлює, оскільки воно було витіснене у підсвідомість.

Особливо небезпечні для самоприйняття негативні оцінки себе, які можуть ускладнюватися узагальненням своєї самооцінки («Я поганий»), поширенням її на всіх людей («Всі погані»). Огляд педагогічної літератури засвідчує, що така позиція може реалізовуватися за двома сценаріями:

- 1) песимістичного світосприйняття;
- 2) маніпулювання іншими з метою досягнення утилітарних цілей.

Досліджуючи дану проблему слід зважати на те, що у забезпеченні саморозвитку важливу роль відіграє механізм самопрогнозування, оскільки особистість повинна передбачати результати власної діяльності, поведінки і безпосередньо себе у нових морально-духовних координатах.

У наукових працях учених схарактеризовано також і самопрогнозування, що визначається як механізм, за допомогою якого особистість визначає можливості свого розвитку, виокремлює вимоги, на які необхідно орієнтуватися.

Підкреслимо, що зміст і спрямованість самопрогнозів особистості визначають: орієнтація на свої вчинки, ситуації внутрішнього життя та

середовище, яке оточує; спрямованість на передбачення власних дій у контексті динаміки зовнішньої ситуації; розгляд себе на різних часових етапах особистісного онтогенезу. Отже, результат саморозвитку особистості залежить від поєднання процесів самоприйняття і самопрогнозування.

Запитання. Завдання

1. У чому полягає практичне значення вивчення життєвого простору людини?
2. Які науковці займалися розробкою питання життєвого простору дитини?
3. Охарактеризуйте рівні прояву соціальної адаптивності дитини.
4. Чи заперечує самоприйняття факт функціонування негативних утворень і їх негативного емоційного оцінювання?
5. Визначте основні компоненти, що визначають соціальну адаптивність дитини.
6. Перерахуйте основні принципи облаштування розвивального довкілля для дітей дошкільного віку в дошкільних навчальних закладах.
7. Від чого залежить результат саморозвитку особистості?

Практичне заняття:

Основні принципи соціально-педагогічної допомоги у проектуванні життєвого простору дитини

Мета: проаналізувати технологічність соціально-педагогічного процесу; розкрити основоположні принципи соціально-педагогічної допомоги у проектуванні життєвого простору дитини: аксіологічний, особистісно-орієнтований та індивідуальний підходи; систематизувати знання, уміння та навички магістрантів з класифікації системи цінностей особистості; виокремити умови для розвитку та саморозвитку особистості; формувати у студентів потребу в самопізнанні.

Хід практичної роботи

План

1. Життєвий простір дитини.
2. Практичне застосування знань щодо життєвого простору дитини.
3. Основоположні принципи соціально-педагогічної допомоги у проектуванні життєвого простору дитини.
4. Компоненти соціальної адаптивності дитини.
5. Створення умов для розвитку та саморозвитку особистості.

Практичні завдання:

1. Розкрити значення професіоналізму у діяльності соціального педагога.
2. Розробити схему механізмів саморозвитку.
3. Розкрити основні показники, які визначають готовність соціального педагога до професійної діяльності.
4. Запропонувати шляхи формування індивідуального стилю діяльності соціального педагога.
5. Розробити структурно-функціональну модель впровадження принципу людиномірності у загальноосвітньому навчальному закладі.
6. Провести методику вивчення здатності педагога до саморозвитку.

Методика вивчення здатності педагога до саморозвитку

Існують різні методики вивчення здатності педагога до саморозвитку. Пропонуємо Вам застосувати методику, що ґрунтована на анкетуванні.

Анкета 1

Бар'єри педагогічної діяльності

Дайте відповідь на запитання, виставивши такі бали:

- 5 – якщо твердження повністю відповідає дійсності;
- 4 – більш імовірно відповідає, ніж ні;
- 3 – і так, і ні;
- 2 – більш імовірно не відповідає;
- 1 – не відповідає.

Питання анкети

1. Я прагну вивчити себе.
2. Я залишаю час для розвитку.
3. Перешкоди, які постають, стимулюють мою активність.
4. Я шукаю зворотний зв'язок, оскільки це допомагає мені пізнати й оцінити себе.
5. Я рефлексую свою діяльність, передбачаючи для цього спеціальний час.
6. Я аналізую свої почуття й досвід.
7. Я багато читаю.
8. Я дискутую з питань, які мене цікавлять.
9. Я вірю у свої можливості.
10. Я прагну бути більш відкритим.
11. Я усвідомлюю вплив на мене оточення.
12. Я керую своїм професійним розвитком й отримую позитивні результати.
13. Я маю задоволення від освоєння нового.
14. Зростання відповідальності не лякає мене.
15. Я позитивно поставився б до свого професійного підвищення.

Підрахуйте загальну суму балів:

- 75–55 – активний розвиток;
- 54–36 – немає стійкої системи саморозвитку, орієнтація на розвиток суттєво залежить від умов;
- 35–15 – зупинка розвитку.

Анкета 2

Самоаналіз стимулів і перешкод

Оцініть за п'ятибальною системою фактори, які стимулюють Ваше навчання й розвиток або перешкоджають їм:

- 5 – так (перешкоджають або стимулюють);
- 4 – більш імовірно так, ніж ні;
- 3 – і так, і ні;

2 – більш імовірно ні;

1 – ні.

Фактори, що стимулюють

1. Методична робота.
2. Навчання на курсах підвищення кваліфікації.
3. Приклад і вплив колег.
4. Приклад і вплив керівників.
5. Організація праці в навчальному закладі.
6. Увага до цих проблем керівництва.
7. Довіра.
8. Новизна діяльності, умови праці та можливість експериментування.
9. Заняття самоосвітою.
10. Інтерес до роботи.
11. Посилена відповідальність.
12. Можливість визнання в колективі.

Фактори, що перешкоджають

1. Власна інерція.
2. Розчарування від невдач.
3. Відсутність підтримки й допомоги керівництва в цьому питанні.
4. Ворожнеча людей (зздрість, ревності), які негативно сприймають Ваші зміни і прагнення до нового.
5. Неадекватний зворотний зв'язок із колегами та керівниками (відсутність об'єктивної інформації про себе).
6. Стан здоров'я.
7. Брак часу.
8. Обмежені ресурси, скрутні життєві обставини.

Після оброблення дані мікродослідження фіксують у підсумковій таблиці.

«Навчання, розвиток і саморозвиток педагога»

Здатність педагога до саморозвитку	Прізвище, ініціали педагогів	Фактори, що стимулюють	Фактори, що перешкоджають	Система заходів
1. Активний саморозвиток.				
2. Несформований саморозвиток.				
3. Зупинка саморозвитку.				

В аналізі анкет прізвища педагогів фіксують у графах таблиці. Фактори, що стимулюють і перешкоджають, ранжують за допомогою середнього бала, також записуючи до таблиці.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізуйте інтегративність поняття «життєвий простір».
2. Обґрунтуйте від чого залежить результат саморозвитку особистості.
3. Визначте якими можуть бути наслідки негативної оцінки себе для світосприйняття.
4. Окресліть та проаналізуйте шляхи досягнення якості професійної діяльності соціального педагога.

Методи викладання та форми навчання. Під час проведення практичного заняття з теми «Основні принципи соціально-педагогічної допомоги у проектуванні життєвого простору дитини» використовується метод «круглого столу», особливістю якого є розробка системи питань для поглибленого розкриття змісту теми, застосування різноманітних наукових джерел, а також вільний обмін думками. Завдання викладача під час впровадження даного методу полягає в тому, що він повинен забезпечити

змістовий і всебічний аналіз проблеми, яка вивчається. Підбиваючи підсумки «круглого столу», викладачу потрібно оцінити уміння кожного студента-магістранта формулювати та відстоювати свою позицію. Самостійна робота з даної теми забезпечується системою навчально-методичних засобів: підручниками, навчальними та методичними посібниками, соціально-педагогічною літературою. Самостійна робота магістрів визначається практичними завданнями та вказівками викладача до них.

РОЗДІЛ 2. ГЕНЕЗИС, ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЛЮДИНОВИМІРЧОГО ПІДХОДУ В СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ ТА ОСВІТНІЙ СФЕРІ

2.1. Основні етапи розвитку вимірювань в освітній сфері

Особливості проведення моніторингу у роботі соціального педагога

Підготовка соціальних педагогів покликана сприяти досягненню таких освітніх результатів, які б відповідали сучасним вимогам суспільства. Соціальні педагоги та соціальні працівники повинні концентрувати зусилля на сформульованій меті, відокремлювати першочергове від другорядного, знаходити односторонні. Так, для розвитку дослідницької, творчої та пізнавальної діяльності магістрів викладачеві необхідно створювати особливі умови на практичному занятті. Одним з ефективних шляхів розв'язання цієї проблеми є впровадження інтерактивного навчання – спеціальної форми організації пізнавальної діяльності, що має конкретну мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Моніторингові дослідження в професійній діяльності соціального педагога дають змогу розвивати аналітичне мислення, вміння прогнозувати, формувати перспективний досвід.

Підкреслимо, що основне завдання моніторингу та оцінки – збирати необхідну інформацію для прийняття відповідних рішень. Сутність моніторингу та оцінки одна й та сама – відстеження процесу та результатів проекту. Відмінності між моніторингом та оцінкою полягають у глибині аналізу інформації: оцінка має на меті більш глибокий у порівнянні з моніторингом аналіз. Спрощено відмінність між моніторингом та оцінкою можна сформулювати наступним чином: моніторинг відповідає на запитання «Як йдуть справи?» (повсякденне відслідковування ситуації, порівняння того, що відбувається з тим, що передбачали досягти). Оцінка відповідає на запитання «До чого це призвело?» та «Чому?», «Наскільки?».

Згідно з Великим тлумачним словником сучасної української мови, моніторинг – безперервне стеження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату, а також прогнозування та запобігання критичним ситуаціям.

Зміст поняття «моніторинг» у працях із соціології, соціальної роботи, соціальної педагогіки визначається як:

- систематичний збір і обробка інформації, яка може бути використана для поліпшення процесу прийняття рішень, а також для інформування громадськості;

- постійний, систематичний збір інформації дослідницькими методами з метою спостереження за ходом розвитку якогось соціального явища або процесу і його прогнозування;

- процес спостереження за плануванням та виконанням запланованих дій та заходів з метою коригування, оцінки, ефективного використання коштів, досягнення запланованої мети, мінімізації негативних наслідків, визначення можливостей розвитку та/або повторення проекту;

- процес постійного накопичення інформації з усіх аспектів проекту з метою визначення процесу виконання та закінчення запланованих змін, а також відносно їх сприяння досягненню поставлених цілей;

- дослідження, а саме: повторюване дослідження, яке реалізується в сукупності кількох досліджень (за єдиним планом / алгоритмом, інструментарієм), в послідовності (через визначені проміжки часу) та з метою отримання результатів, які характеризують динаміку змін (об'єкта) протягом періоду дослідження;

- процес спостереження за виконанням запланованих дій та заходів з метою їх коригування, мінімізації негативних наслідків, непередбачуваних ситуацій.

Вивчаючи різні аспекти поняття моніторингу зазначимо, що на сьогодні не існує одного загальноприйнятого та загальноживаного поняття «моніторинг». Огляд наукової літератури засвідчує такі ключові особливості моніторингу:

- збір і обробка інформації з усіх аспектів явища;
- систематичність, повторюваність, постійність;
- досягнення запланованої мети, коригування, мінімізації негативних наслідків, непередбачуваних ситуацій, поліпшення процесу прийняття рішень, визначення можливостей розвитку та/або повторення діяльності.

Слід зазначити, що моніторинг проводиться постійно, починаючи від етапу планування діяльності до етапу досягнення кінцевої мети. Завданням моніторингу є виявлення проблемних місць з метою коригування всього процесу. Разом з цим, моніторинг необхідний для аналізу ситуації; виокремлення нових напрямів чи зразків у роботі; обґрунтування правильності рішень; дотримання наміченого плану; поліпшення організації та керівництва; прийняття рішень про людські, фінансові та матеріальні ресурси; вимірювання досягнень у виконанні намічених завдань та формулюванні/перегляді цілей; своєчасного реагування на певні відхилення від плану, які виникають під час реалізації наміченого; покращення системи самого моніторингу.

Так, у процесі наукового пошуку з'ясовано, що знання лише тоді стає справжнім здобутком особистості, коли воно стало змістом та наслідком її власної інтелектуальної, духовної діяльності, результатом цілеспрямованих, ефективних зусиль. Аналіз науково-педагогічної літератури доводить, що навчальний процес повинен бути організований так, щоб забезпечити процес самостійного руху особистості до пізнання. Саме тому ефективним засобом у цьому питанні є інтерактивне навчання та моніторингові дослідження магістрів.

Як зазначає І. Кіреєва, «викладач сучасної освіти використовує такі дидактичні умови, які спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності майбутніх фахівців, розвиток їхніх творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самореалізації особистості». Дослідниця наголошує, що під час семінарсько-практичних занять можуть бути використані технології, спрямовані на стимуляцію пізнавальної діяльності студентів. Принципово значущим вважаємо те, що практичне опанування

моніторингу повинно проходити в умовах, максимально наближених до реальної ситуації (ігрові методи, бесіди, дискусії, індивідуальні конкретні завдання, самостійна робота з подальшим обговоренням, технології використання ситуаційних вправ). На підставі осмислення наукової літератури підсумовано, що робота повинна спрямовуватися передусім на самовдосконалення та саморозвиток студента; на включення творчого потенціалу, на максимальне використання його можливостей і здібностей; на розвиток: особистісних якостей, що сприяють ефективному проведенню моніторингу.

У руслі дослідження проблеми моніторингу важливо з'ясувати сутність понять «професія» і «професійна майстерність». Аналізуючи професіоналізм діяльності викладача, Н. Кузьміна кваліфікує професію (лат. *professio*) як постійну спеціальність: рід діяльності, заняття, який слугує джерелом існування. У сучасному суспільстві професію трактують як рід діяльності, що вимагає спеціальних знань, умінь і навичок, спеціальної освіти.

Згідно з міркуваннями В. Штанової, «професійне становлення особистості – послідовні та якісні зміни в досвіді трудової та професійної діяльності; ставлення до обраної професії, специфічних або суспільних її цінностей, самого себе, результату своєї трудової і професійної діяльності, що відбувається під впливом безпосередньої соціальної ситуації розвитку, провідної діяльності та власної активності». Професійне становлення характеризують як поетапний і тривалий процес входження особистості в професію. Кінцевою метою й результатом професійного становлення особистості є професійна майстерність.

Н. Кузьміна стверджує, що ознакою професіоналізму є вміння задовольняти вимоги навчальних закладів до професійно-педагогічної діяльності, це потребує вміння аналізувати переваги й недоліки у своїй роботі та в діяльності інших осіб. За висловом О. Гури, у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях педагогічний професіоналізм як складний особливий феномен осмислюють за трьома основними

аспектами: діяльнісним, особистісним і діяльнісно-особистісним (акмеологічним). Відповідно до діяльнісного підходу педагогічний професіоналізм трактують як якісну характеристику суб'єкта діяльності – педагога, при цьому професійна компетентність засвідчує вищий рівень розвитку професіоналізму.

Згідно з особистісним підходом у професіоналізмі вбачають передусім певну системну організацію свідомості, психіки людини. Професійна компетентність педагога слугує зовнішньою оболонкою, формою професіоналізму, що усталює його психічний зміст. Акмеологічний підхід до з'ясування сутності феномену педагогічного професіоналізму виявляється в поєднанні діяльнісних та особистісних засад, а професійна компетентність педагога є базовим критерієм професіоналізму діяльності й професіоналізму особистості.

Серед основних суперечностей фахової діяльності педагога вчені називають проблему співіснування соціального та професійно необхідного. О. Юринець зазначає: «Ця суперечність породжує психічну напруженість, призводить як до зниження продуктивності професійно-педагогічної діяльності вчителя, її творчого, індивідуального характеру, так і до виникнення професійного згорання, редукції професійних обов'язків». У зв'язку з цим необхідно досліджувати феномен «педагогічна відповідальність». Як слушно зауважує О. Юринець, постійне підвищення відповідальності майбутніх фахівців за результати професійної діяльності являє собою вагоме завдання, що постає перед вищим навчальним закладом.

Досліджуючи питання моніторингу у роботі соціального педагога, доцільно визначити поняття «професійна майстерність». Згідно з науковою позицією Є. Павлютенкова, професійна майстерність – це форма виконання суб'єктом професійної діяльності, що зумовлена глибокими знаннями предметів цієї праці, вільним володінням засобами виробництва, співвідношенням конкретного предметного змісту праці, характеру виконаних робіт і суб'єктивних характеристик особистості, самооцінки,

ставлення до праці. Учений акцентує увагу на тому, що говорити про майстерність можна лише за наявності певного рівня сформованості знань, умінь, навичок, а також професійно важливих якостей особистості.

Науковець О. Пинзеник характеризує педагогічну майстерність як «вищий» рівень діяльності, зауважуючи, що названий термін можна аналізувати і як поєднання фахових знань, умінь та навичок методичного мистецтва й особистісних якостей педагога.

В умовах модернізації освіти в Україні вищі навчальні заклади мають забезпечити високий рівень фахових знань і вмінь студентів, а також сформувати творчу особистість професіонала, спроможного постійно самовдосконалюватися і провадити моніторингові дослідження.

Крім того, у процесі фахової підготовки соціальних педагогів потрібно брати до уваги й ситуації, що допоможуть майбутньому фахівцеві долати професійні труднощі на науково-методичних засадах. Так, систему занять необхідно проводити на конкретному аналізі навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу, на системі взаємопов'язаних дій і заходів, спрямованих на провадження в практику моніторингових досліджень.

Оцінка життєвих потреб дитини

Оцінка потреб – процес систематичного збору та аналізу інформації від осіб, сімей або громад про їхні потреби або про невідповідності між їх поточною життєвою ситуацією та очікуваннями чи побажаннями. Відмінності між бажаним і дійсним мають бути оцінені або виміряні задля чіткого визначення потреб. З огляду на це, потреба розуміється як бажання поліпшити стан речей або позбутися певного дефіциту.

Унаслідок опрацювання наукових джерел зазначимо, що як частина планування оцінка потреб застосовується в освіті, сфері громадського здоров'я, в соціальній роботі тощо. Збір та аналіз інформації передбачає методологію дослідження потреб і певні управлінські рішення по результатам оцінки, що дозволяють ефективніше надавати послуги та

оперувати ресурсами. В цьому процесі застосовуються традиційні методи дослідження. Особливість оцінки потреб у системності та фокусі на кінцевій меті оцінки – прийнятті управлінського рішення, формуванні пропозицій тощо. Саме оцінка потреб може стати вдалим інструментом уточнення проблем і визначення відповідних втручань і рішень. Чітке розуміння потреби дозволяє раціонально використати обмежені ресурси.

Досліджуючи проблему оцінки потреб дітей та сімей, Ж. Петрочко зазначає, що дане питання є надзвичайно важливою умовою якості соціальних послуг вразливим категоріям населення. Ж. Петрочко наголошує, що здійснюючи цей процес, соціальні працівники мають керуватися такими переконаннями:

- захист і забезпечення дотримання прав дітей – пріоритет у роботі;
- найкращим середовищем для виховання і розвитку дитини є сім'я.

Необхідно зауважити, що дані твердження набувають більшої значущості, коли йдеться про надання соціальних послуг дітям і сім'ям, які опинились у складних життєвих обставинах, дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування. Як слушно зазначає Ж. Петрочко, у цьому разі надзавданням оцінки є визначення ресурсів громади, потенціалу найближчого оточення дитини для створення чи відновлення її можливостей зростати у сімейному середовищі. Так, виявлення і аналіз потреб дитини – шлях до усвідомлення та використання рушіїв поведінки особистості, що розвивається. Теорію оцінки потреб у плануванні освіти започаткував і розвиває з 1970-х років американець Роджер Кауфман. Проведений науковий пошук засвідчує, що в Україні оцінка потреб людини набуває визнання в соціальній роботі під час планування соціальних послуг. Унаслідок аналізу фахової літератури, присвяченої обґрунтуванню оцінки потреб дитини, підсумовано, що важливе місце в даному питанні належить соціальним працівникам, які відстежують інформацію щодо стану та життєвих обставин суб'єктів соціальних послуг. На основі науково-теоретичного аналізу праць провідних учених, визначені основні показники оцінки потреб дитини.

ОЦІНКА ПОТРЕБ ДИТИНИ

1. Загальні дані про дитину:

прізвище _____

ім'я _____

по-батькові _____

дата народження _____

школа, клас _____

вік на момент влаштування у сім'ю опікуна, піклувальника _____

2. Дані про батьків, опікуна або піклувальника:

адреса _____

номер телефону _____

прізвище _____

ім'я _____

по-батькові _____

рік народження _____

освіта _____

спеціальність _____

місце роботи _____

посада _____

національність _____

віросповідання _____

громадянство _____

3. Діти, що проживають у сім'ї опікуна, піклувальника:

рідні діти, усиновлені _____

прізвище, ім'я _____

дата народження _____

інші особи, що проживають у сім'ї (якщо такі є)

Прізвище, ім'я, по батькові	Дата народження	Ступінь зв'язків	родинних
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			

4. Дата початку заповнення бланків анкети:

день

місяць

рік

5. Оцінка потреби в розвитку, вихованні, утриманні дитини

	Складові оцінювання	Стан на момент оцінки	Очікувані зміни
1.	Адаптація в сім'ї, стосунки з членами сім'ї та родичами		
2.	Стосунки з дитячим оточенням		
	Специфіка побудови стосунків з однолітками		
	Наявність друзів, товаришів		
	Стосунки в дитячому колективі дошкільного закладу, школі, інших навчальних закладів		
	Стосунки з дітьми за місцем проживання		
	Можливість розширення кола спілкування з однолітками (участь у діяльності позашкільного закладу, громадських організацій)		
3.	Контакти з біологічними родичами		
	Можливість позитивних контактів з біологічними батьками		
	Контакти з іншими родичами		
4.	Навчання		
	Успішність у навчанні		
	Розвиток особливих здібностей		
	Рівень умінь і навичок з урахуванням вікового розвитку		

5. Вирішення юридичних питань

Складові оцінювання	Стан на момент оцінки	Очікувані зміни
Статус дитини		
Немайнові та майнові права дитини		

6. Умови проживання дитини

Складові оцінювання	Стан на момент оцінки	Очікувані зміни
Наявність місця для відпочинку, необхідного для життя дитини, обладнання		
Забезпечення техніки безпеки у приміщенні		

7. Уміння подбати про себе (самообслуговування, володіння побутовою технікою та уміння організувати своє дозвілля)

8. Підготовка до самостійного життя після припинення піклування

Складові оцінювання	Стан на момент оцінки	Очікувані зміни
Профорієнтація та отримання професії		
Розв'язання проблеми майбутнього місця проживання		

9. Оцінка здатності батьків, опікуна (піклувальника) створювати сприятливі умови для розвитку, виховання, утримання дитини (адаптація сім'ї до дитини). (заповнюється в довільній формі).

Запитання. Завдання

1. У чому виявляється оцінка життєвих потреб дитини?
2. Хто започаткував теорію оцінки потреб у плануванні освіти?
3. Охарактеризуйте поняття моніторингу.
4. Проаналізуйте загальноосвітні тенденції в освіті.
5. Складіть професіограму соціального педагога за результатами аналізу теоретичного матеріалу, результатів самодіагностики та самопостереження.

Практичне заняття:

Основні етапи розвитку вимірювань в освітній сфері

Мета: обґрунтувати особливості проведення моніторингу у роботі соціального педагога; проаналізувати та класифікувати оцінку життєвих потреб дитини; виокремити значення колективного пошуку для вирішення виникаючих протиріч; розвивати професійну педагогічну рефлексію.

Хід практичної роботи

План

1. Поняття моніторингу у роботі соціального педагога.
2. Особливості проведення моніторингу у роботі соціального педагога.
3. Теорія оцінки потреб у плануванні освіти Роджера Кауфмана.
4. Оцінка життєвих потреб дитини.

Практичні завдання:

1. Проаналізувати наукові статті, автори яких розкривали проблему моніторингу у соціально-педагогічній діяльності, різних аспектів професійно-педагогічних ставлень до моніторингу освіти.
2. Охарактеризувати роль соціального педагога у розвитку інноваційного потенціалу освітнього закладу.
3. Оцінити свою професійну здатність до інноваційної діяльності використовуючи методику О. Мармази.

Рекомендації:

1. Відзначити ступінь прояву критерію педагогічної оцінки здатності до інноваційної діяльності.
2. З'єднати точки і побудувати графічний профіль.
3. Проаналізувати загальну оцінку та поведінку графіка на фрагментах «мотивація», «креативність», «професійні здібності».

Заміщення графіка на показники 1-4 означає низький рівень готовності педагога до інноваційної діяльності; на 5-7 означає середній рівень; на 8-10 засвідчує високий рівень можливостей педагога до інноваційної діяльності.

ДЯКУЄМО ЗА СПВРОБІТНИЦТВО!

Завдання для самостійної роботи:

1. Які існують історичні етапи вимірювань в освітній сфері?
2. Розглянути відмінності між стабільними та інноваційними процесами.
3. Яка існує розбіжність між поняттями «моніторинг» та «оцінка»?
4. У чому проявляється людиномірність моніторингу?
5. Визначити основні проблеми діяльності соціального педагога.

Методи викладання та форми навчання. Практичне заняття з теми «Основні етапи розвитку вимірювань в освітній сфері» доцільно провести з магістрами у ході конференції. Головне завдання практичного заняття – підготувати майбутніх соціальних педагогів до участі у конференціях різного рівня. Зазначимо, що питання для обговорення та завдання до практичного заняття будуть доповідями студентів. Під час проведення практичного заняття-конференції викладач повинен продумати завдання так, щоб усі студенти були охоплені роботою. Використовуючи систему індивідуальних та колективних робіт, викладачу необхідно слідкувати за якісним виконанням усіх завдань, не порушенням технології проведення конференції. Проведення самостійної роботи ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – системі завдань різної складності, призначених для закріплення теоретичного матеріалу та практичної підготовки студентів до моніторингу.

2.2. Системи людиновимірності

Основні недоліки моніторингу та інструментів діагностики у соціально-педагогічних дослідженнях

Аналізуючи проблему системи моніторингу в освіті, можна відзначити ряд негативних тенденцій, які властиві значному числу діючих систем моніторингу і особливо яскраво виявляються на рівні освітньої установи:

- використання інструментарію, особливо психологічного, не за призначенням (як можна за допомогою Векслера відстежити стан навчально-виховного процесу в школі?);
- некоректні висновки, які викликані відсутністю аналізу, правдоподібних конкурентних гіпотез, чинників, що зміщують оцінки;
- перебільшення значення тестування, особливо комп'ютерного його варіанту, і недостатня оцінка соціальних результатів;
- використання застарілих, некоректних методик для оцінки стану освітніх систем, спроби поєднати різноманітні методики, «удосконалити» існуючий якісний інструментарій;
- низька кваліфікація розробників соціологічного інструментарію, оскільки серед педагогів-практиків і управлінців склався стійкий стереотип про те, що складання анкети – справа достатньо проста, доступна будь-якому і дуже часто ця упевненість приводить до сумних результатів;
- відсутність хоч якихось стандартів. Навіть на рівні обробки результатів кожна система моніторингу використовує засоби і методи, не сумісні з іншими.

Класифікація систем людиновимірювань

Враховуючи стереотипність поглядів на психолого-педагогічні діагностики в освітніх дослідженнях, які розкривають результативність його перетворювальної діяльності на інтраперсональному рівні, відзначимо існуючі на сьогоднішній день системи людиновимірності. На наш погляд, їх можна класифікувати згідно із такими характеристиками, як векторність, багатовекторність або її відсутність. Наприклад, якщо ми однією з важливих освітніх цілей вважаємо формування вихованості людини, і всі вимірювальні процедури спрямовуємо на задані особистісні якості, що виражаються у вчинках як еталонах, тобто, «одиницях виміру», то найпростішою вимірювальною системою у педагогічних дослідженнях ми можемо назвати одновекторну систему людиновимірювань, що розвивається по одній лінії, на якій зв'язуються уявлення лише в одній мірі згідно із такими якісними показниками, як «більше» або «менше», «гірше» або «краще». Назвати примітивною таку систему людиновимірювань ми не можемо, оскільки в ній закладено вимірювану основу для прагнень та бажань людини – ідеальний результат. Цей результат може бути чітко представлений дослідниками в описовому варіанті, заданий у вигляді числових показників. Так, певна кількість певних дій у сукупності і в міру поетапного розвитку людини так чи інакше може досягти якогось результату, вираженого числом. Ця система яскраво відстежується у моніторингових дослідженнях педагогів, де досягнення розвитку людини знаходять відображення у відомому формулюванні «швидше, вище, сильніше».

Наприклад, деякі освітні організації пропонують такі програми виховання, в яких необхідно виконати ряд дій, виражених в числових показниках. По досягненню певного числа дій випробуваним можуть видаватися знаки, винагороди, грамоти, свідоцтва тощо, що передбачає певний рівень досягнення результату, який відрізняє їх від всіх інших (наприклад, зробити певну кількість рухів, вправ, підходів, випробувань, хороших вчинків, набрати певну кількість балів, вивчити кілька тем з

певного предмету, прочитати певну кількість книг, підготувати певну кількість доповідей тощо). Така система людиновимірювань в освітніх дослідженнях, на наш погляд, має безліч недоліків. Лінійність уявлень про досягнення мети, і такі вирази, як «мета виправдовує засоби» або «бачу мету – не бачу перешкод» можуть впливати на прояви таких людських рис, як упертість, егоцентризм, вузька професійна спрямованість і т.п. Відсутність альтернативи, яка могла б задовольнити людину, яка не досягла визначеної мети, часто призводить до нервових зривів, перевантажень і стресових ситуацій. Також одновекторна система людиновимірювань не враховує безлічі факторів, серед яких ми можемо назвати такі, як оточуючі умови / або обставини, в яких опинився реципієнт.

Система, яка дозволяє врахувати результативність досягнень людини з урахуванням оточення (як варіант – умов, обставин, ситуацій тощо), має на увазі використання в освітніх дослідженнях таких методологічних підходів, які ми можемо назвати середовищним і ситуаційним. Зазначимо, що середовищний підхід ґрунтовно розроблений такими авторами, як Л. Афоніка, К. Балтремус, Н. Коваленко, Г. Корнетов, Ю. Мануйлов, К. Приходченко, К. Робінсон, С. Скидан та ін.

Вцілому, середовищний підхід орієнтує виховний процес на створення системи необхідних умов, серед яких постає культивування моральних цінностей у певному просторі, що вимірюється у статичній одиниці (творча студія, гуртки, клуби та ін.), або у динамічній одиниці – стихії. Вивчення й проектування стихій (сила, що програмує поведінку – соціальний рух, інформаційний потік, суспільний настрій, мисленневі програми, стереотипи мислення тощо), моделювання культурних ніш (локальні ділянки середовища) представлено у роботі Н. Коваленко. Зазначимо, базові переконання щодо людиновимірювань, згідно із орієнтацією на середовищний підхід, мають бути залежними від ідей, ідеалів середовища, в якому перебуває реципієнт.

Зважаючи на думку, що освіта має залучати особистість до культурного середовища, що створене педагогічною роботою викладачів і методистів,

учителів загальноосвітніх шкіл, науковими пошуками великої кількості вчених, усім досвідом і народними традиціями виховної діяльності, відзначимо, що продуктом виховного середовища людина бути не може, вона, як вільна особистість, може лише скористатися результатами накопиченого досвіду для виведення себе на такий рівень саморозвитку, який може бути для неї доступним. Наша думка підтверджується й роздумами М. Карєєва над прогресивним впливом особистості (силі культурного індивідуалізму) на культурне середовище, і дослідженнями В. Ефроїмсона про взаємозв'язок генетики й середовища.

Ситуаційний підхід до процесів вимірювання у соціо-гуманітарному знанні на сьогодні виступає набором конкретних кроків у проведенні діагностик для виявлення проблеми людини. У разі розуміння (можливо, більше раціонального, ніж інтуїтивного) необхідності проведення виховного впливу на особистість даний підхід передбачає прийняття оптимальних рішень, що залежать від співвідношення можливостей освітньої технології, майстерності та досвіду вчителя, мотивації самої особистості тощо. Аналіз наукових джерел з проблем використання ситуаційного підходу свідчить про широкий спектр його використання на сучасному етапі у дослідженнях В. Бондара, Л. Осініної, Л. Федулової, Г. Фролова та ін. Детермінантами у такому разі виступають орієнтація на глобальні освітні цілі, стратегічні можливості розвитку особистості, а також зміни адаптивності її поведінки у залежності від певної ситуації. З урахуванням ситуаційного підходу до людиновимірювань, у такому разі, постають такі ключові аспекти: по-перше, система людиновимірності, якою користується педагог, має допомогти здійснити аналіз того, які вимоги до людини висуває певна ситуація і що для ситуації є характерним; по-друге, завдяки системі можна обрати відповідний підхід до здійснення необхідних змін, який би найкраще відповідав вимогам, що висуваються до людини з боку ситуації, в якій вона опинилася; по-третє, за допомогою системи можна передбачити перехід до іншого реагування на ситуацію, який найбільш є придатним для неї; по-четверте, система має

допомогти людині дійти до висновку про здійснення відповідних змін, які дозволять адаптуватися до тієї або іншої ситуації.

Таким чином, центральним моментом ситуаційного підходу у системах людиновимірності є ситуація, тобто конкретний набір обставин, які впливають на людину у конкретний момент. Однак основним недоліком, ситуаційного підходу є те, що у центрі уваги лише вибір дій або здійснення профілактичних заходів, що запобігають появі критичних ситуацій у житті людини, а не її особистісний розвиток.

Водночас система людиновимірювань, яка сконструйована за допомогою означених методологій, є двовимірною (у зарубіжних дослідженнях вона часто представлена у вигляді «морального компасу») і може вивчатися через різні вектори для вимірювання, що замикається у специфічне коло. Зміни, що відбулися у людині, завдяки такій системі дозволяють спостерігати тенденції розвитку досліджуваної властивості з урахуванням одного умовного фактора (зазвичай це категорія «благо»), що вводиться експериментальним дослідженням для надання безпосереднього впливу. Знаходить відображення дана система в освітніх дослідженнях також і в якості прямокутної системи координат, завдяки якій дослідники можуть легко побудувати графіки в одній площині. Однак подібне площинне сприйняття ситуативне, умовне, і, на наш погляд, носить характер практичних міркувань, які не виходять за рамки буденного досвіду і передбачають здійснення обов'язкового контролю необхідних змін у моральній поведінці людини, якщо цей «моральний компас» з яких-небудь причин не є точним. Недолік даної системи людиновимірювань також і в тому, що вона не дозволяє побачити якісні характеристики у всій повноті, не представляє всіх властивостей педагогічного явища, що спостерігається, яке завжди має об'єм, глибину та безліч показників.

Зміна якості у вимірюваннях постає можливою у тих педагогічних дослідженнях, які використовують тривимірні системи людиновимірювань. Зазначені системи припускають комплексне і системне вивчення проблеми, що обумовлює і використання комплексного і системного методологічних

підходів до досліджуваної проблеми, і вибір самих методів дослідження, і конструювання діагностичних тестів, результатів спостережень, порівнянь і т.п.

Прояви якісних характеристик в системах людиновимірювання не завжди дозволяють вводити числові показники, оскільки для вимірювання, наприклад, внутрішніх людських рис сучасною педагогічною наукою ще не введено такого поняття, як «одиниці виміру» з етичних міркувань, хоча такі спроби протягом історії педагогіки ми зустрічали. Зазначимо, що не так давно у табелях успішності школяра були графи для оцінювання поведінки та старанності. Підкреслимо, що поведінка учнів, які відрізнялися, наприклад, імпульсивністю, агресивністю, нестриманістю у вираженні почуттів і всіма властивостями, які характеризують такий тип людської нервової системи, як сильний неврівноважений, у більшості випадків оцінювалася як незадовільна. Варто визначити, що така оцінка поведінки була своєрідним «ярликом» і, як наслідок, навіть не припускала можливості для особистісних змін у подальшому для учнів такого типу. «Двійка за поведінку» надалі впливала на вибір освітнього закладу, і, як наслідок, на вибір професії, і, таким чином, на все життя вихованця. Поведінка на «відмінно», навпаки, давала право до вступу у вищі навчальні заклади, більш широкі можливості вибору певної професії.

Таким чином, вузькість систем оцінювання поведінки, що не так давно було подолано психолого-педагогічними дослідженнями, дозволило на найвищих рівнях адміністративної системи освіти відстоювати права учнів з різними типами нервової системи.

Підкреслимо, що система, яка має таку ознаку, як динамічність, є чотиривимірною. Вона також, як і одномірна, двомірна і тривимірна, відображає і характеристику результативності, і тенденції розвитку, і якісні зміни. Водночас її перевага в тому, що вона враховує такий чинник, як зміни, що відбуваються у часі. Багато сучасних освітніх технологій, на жаль, обґрунтовують необхідність вимірювання за принципом «тут і зараз», тоді як на процесі саморозвитку особистості найбільший вплив робить не

одномоментний вплив (навіть за допомогою потужних маніпулятивних технологій), а часовий фактор, який, на жаль, практично не розкривається у багатьох дослідженнях, спрямованих на підвищення якості освіти великої кількості вихованців. До недосліджених проблем, в цьому випадку, можна віднести такі характеристики, як послідовність вимірювання якостей людини у часі, тобто, передбачення прогнозованого результату впливу тієї чи іншої освітньої технології на людину через певний проміжок часу (як у короткостроковій, так і довгостроковій перспективі).

Доречним у такому плані постає зауваження С. Капіци, С. Курдюмова, Г. Маліновського про те, що на сьогодні постає завдання «представити варіанти майбутнього, «спроєкувати» його та зрозуміти, яка людина може в цьому майбутньому жити». Як відзначають вчені, на сьогодні постає проблема «нової людини», адже «доведеться не тільки «полюбити ближнього», а й «возлюбити далекого» набагато більшою мірою, ніж у попередні епохи». Саме тому, згідно із думкою дослідників, краще цим завданням зайнятися раніше, щоб культура, ідеологія, релігія встигли адаптуватися до нового майбутнього, оскільки «чим пізніше людство візьме на себе відповідальність за свою історію, тим вужчим буде коридор доступних йому можливостей». Зауважимо, що такі властивості, як «бачення змін людини у часі», «можливість перейти на кілька кроків вперед у продумуванні необхідних дій для подальшого розвитку», «можливість повернутися на кілька кроків назад для осмислення обраного вектора розвитку», «можливість зміни обраного вектора для особистісного становлення» тощо, притаманне лише четвертій системі людиновимірювання, чого не можна сказати про попередні три категорії людиновимірних систем. Так, у четвертій системі людиновимірювання для зміни досліджуваної властивості у повній мірі не потрібно проводити ряд діагностик з самого початку, тобто, відновлювати повну картину змін від першого кроку до останнього. Така система уможливорює характеристику таких параметрів, як локус, підконтрольність, глобальність і стабільність.

Ми вважаємо, що в основі четвертого типу системи людиновимірності є такі підходи, як аксіологічний, проблемно-орієнтований, ціннісно-генерувальний, холістські і т.д. Саме вони для освіти будуть найбільш перспективними, оскільки за їх допомогою людина стає не тільки буттєво єдиною, досліджуваною у певному комплексі ситуацій, умов, глибинних характеристиках її особистісних якостей, а й буттєво динамічною, такою, що змінюється у процесах виходу за межі її біологічної природи.

Виходячи з вищезазначеного, у представлених системах людиновимірності ми знаходимо більш перспективними для розробки діагностичного інструментарію такі системи, які будуть враховувати зміни характеристик у часі, де вплив освіти на становлення людини виводиться до мета-історичного і мета-антропологічного обріїв.

Запитання. Завдання

1. Якими є основні недоліки в системі моніторингу у соціально-педагогічній діяльності?
2. Які виокремлюють системи людиновимірності?
3. Яка вимірювальна система в педагогічних дослідженнях є найпростішою?
4. Наскільки доцільною, на ваш погляд, є діагностика готовності соціального педагога до здійснення моніторингу?
5. Які методи роботи соціального педагога ви вважаєте найефективнішими?
6. Запропонуйте шляхи формування індивідуального стилю професійної діяльності соціального педагога.

Практичне заняття:

Системи людиновимірності

Мета: розкрити основні недоліки моніторингу та інструментів діагностики у соціально-педагогічних дослідженнях; охарактеризувати класифікацію систем людиновимірювань (векторність, багатовекторність або її відсутність); окреслити основні правила укладання анкет; виокремити перспективи людиновимірності у розробці експертних висновків для формування компонентів соціальності особистості; розвивати у студентів професійну компетентність з соціально-педагогічної діяльності.

Хід практичної роботи

План

1. Основні недоліки моніторингу та інструментів діагностики у соціально-педагогічних дослідженнях.
2. Питання якості людиновимірювань.
3. Лінійна система людиновимірювання.
4. Двовимірна система людиновимірювання.
5. Тривимірна система людиновимірювання.
6. Чотиривимірна система людиновимірювання.

Практичні завдання:

1. Визначте недоліки та переваги систем людиновимірювань у соціально-педагогічній діяльності.
2. Обґрунтуйте основну класифікацію систем людиновимірювань.
3. Розкрийте перспективи реалізації принципу людиновимірності у сучасній професійній діяльності соціального педагога.
4. Охарактеризуйте ключові ідеї технологій розвивального навчання.

Завдання для самостійної роботи:

1. Здійснити самооцінку професійних компетентностей.
2. Провести методику оцінки мотиваційного середовища у школі.

Методика оцінювання мотиваційного середовища в школі

Шановні колеги!

Вам запропоновані 36 тверджень, які характеризують мотиваційне середовище в школі. Потрібно оцінити за 10-тибальною шкалою вашу згоду або незгоду з ними: 9 – цілком згоден, ...0 – цілком не згоден. Намагайтеся довго не замислюватися над оцінюванням.

Твердження

Я вважаю, що в нашій школі кожен педагог:

1. Чітко знає, яких результатів у роботі чекає від нього школа.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
2. Упевнений в об'єктивності оцінювання його роботи.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
3. Знає, за якими критеріями оцінюють його роботу.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
4. Упевнений, що про його успіхи обов'язково буде відомо керівництву школи.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
5. Упевнений, що про його невдачу обов'язково буде відомо керівництву школи.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
6. Упевнений, що за гарною роботою обов'язково буде заохочення.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
7. Упевнений, що про його успіхи завжди дізнаються колеги.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
8. Упевнений, що реакція колег на його успіхи завжди буде позитивною.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
9. Вільний у виборі форм і методів викладання.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
10. Вважає, що система матеріального заохочення справедлива та дієва.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

11. Вважає свою роботу цікавою.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
12. Знає, які заохочення і за які результати отримані в школі.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
13. Вважає, що результати його праці залежать тільки від нього самого.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
14. Вважає, що форми морального заохочення в школі достатньо різноманітні та привабливі.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
15. Має навантаження, яке не потребує від нього надзусиль для досягнення гарних результатів.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
16. Вважає, що платня за його роботу залежить від результатів його діяльності.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
17. Упевнений, що керівництво справедливо заохочує його роботу.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
18. Переконаний, що успішна робота в школі неможлива без постійного вдосконалення методів роботи.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
19. Має чіткі й конкретні цілі вдосконалення своєї роботи.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
20. Вважає дуже цікавим шукати або пропонувати педагогічні інновації.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
21. Охоче ділиться з колегами засвоєними нововведеннями.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
22. Відчуває схвалення й повагу колег за нововведення у своїй роботі.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
23. Має достатньо часу для засвоєння або для розроблення педагогічних нововведень.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
24. Одержує від школи підтримку й допомогу в удосконаленні своєї роботи.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
25. Упевнений, що для нього особисто оволодіння педагогічними інноваціями не потребує надзусиль.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

26. Упевнений, що участь в інноваційній роботі школи обов'язково буде відзначена заохоченням і визнана керівництвом.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
27. Упевнений, що здібний розвивати й самовдосконалювати методи роботи.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
28. Знає чітко перспективи свого зростання.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
29. Має достатньо можливостей для професійного розвитку.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
30. Має конкретну мету підвищення свого професійного рівня на ближню перспективу.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
31. Бачить зв'язок між підвищенням своєї кваліфікації і змінами свого статусу в педагогічному колективі.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
32. Упевнений, що професійне зростання пов'язане зі зростанням матеріального добробуту.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
33. Упевнений, що керівництво школи обов'язково помітить і заохотить роботу із саморозвитку.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
34. Упевнений, що за наявного навантаження професійний саморозвиток під силу кожному.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
35. Упевнений, що керівництво школи прагне створити умови, які сприяють професійному розвитку педагогів.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
36. Вважає необхідним постійний професійний розвиток.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Методи викладання та форми навчання. Тема «Системи людиновимірності» включає проведення методу «мозкового штурму». Даний метод ефективний для розв'язання проблем, включаючи недоліки моніторингу під час проведення соціально-педагогічних досліджень.

Застосування методу «мозкового штурму» сприяє подоланню психологічної інерції, продукуванню максимальної кількості нових ідей у мінімальний термін. Зазначений метод є колективним пошуком нетрадиційних шляхів розв'язання проблем в професійній діяльності соціального педагога. Завдання для самостійної роботи магістрів пов'язані з практичними проблемами організації інноваційної діяльності та експериментальної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі.

ДОДАТКИ

Додаток А. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року

I. Загальні положення

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (далі - Національна стратегія) на основі аналізу сучасного стану розвитку освіти визначає мету, стратегічні напрями та основні завдання, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики у сфері освіти.

Розроблення Національної стратегії зумовлено необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, прискорення інтеграції України у міжнародний освітній простір.

Національна стратегія конкретизує основні шляхи реалізації концептуальних ідей та поглядів розвитку освіти, визначених Національною доктриною розвитку освіти.

II. Сучасний стан розвитку освіти

Аналіз сучасного стану національної системи освіти

В Україні забезпечено правове регулювання питань функціонування системи освіти, всіх її рівнів і підсистем, діяльності навчальних закладів різних типів і форм власності, організації різних форм навчання.

Останніми роками вдосконалено законодавство України стосовно дошкільної і загальної середньої освіти, зокрема, запроваджено обов'язковість дошкільної освіти для дітей старшого дошкільного віку, встановлено 11-річний термін навчання для здобуття повної загальної середньої освіти, затверджено нові державні стандарти дошкільної та загальної середньої освіти, Положення про освітній округ, Положення про загальноосвітній навчальний заклад, Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, Положення про дистанційне навчання, Концепцію літературної освіти, Концепцію розвитку інклюзивної освіти тощо.

З метою прискорення процесу реформування системи освіти на виконання **Програми економічних реформ на 2010 - 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»** затверджено надзвичайно важливі для розвитку освіти державні цільові програми, зокрема Державну цільову соціальну програму розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року, Державну цільову соціальну програму розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року, Державну цільову програму розвитку професійно-технічної освіти на 2011 - 2015 роки, Державну цільову соціальну програму підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2015 року, Державну цільову програму впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року.

Триває виконання Державної цільової соціальної програми «Шкільний автобус», а також державних програм, спрямованих на роботу з обдарованою молоддю, інформатизацію та комп'ютеризацію загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів, забезпечення таких закладів сучасними технічними засобами навчання з природничо-математичних та технологічних дисциплін, упровадження інформаційних і комунікаційних технологій в освіті та науці тощо.

За останні роки здійснено низку заходів щодо реалізації ідей і положень Національної доктрини розвитку освіти, щодо реформування освіти, підвищення її якості, доступності та конкурентоспроможності. Модернізовано зміст та вдосконалено організацію всіх ланок освіти, створено нові навчальні підручники, започатковано організацію інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, запроваджується профільне навчання в старшій школі, вдосконалюється зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів, триває забезпечення загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів сучасними навчальними комп'ютерними комплексами, підключення їх до мережі Інтернет, у вищій

освіті впроваджуються принципи Болонського процесу, кредитно-модульна система навчання.

Оновлено систему мовної освіти, що забезпечує обов'язкове оволодіння державною мовою, можливість опанувати рідну та іноземні мови. Вивчення іноземних мов стало обов'язковим з першого класу.

У непростих демографічних і соціально-економічних умовах здійснюється модернізація мережі навчальних закладів з метою більш ефективного використання їх матеріально-технічних, кадрових, фінансових, управлінських ресурсів для забезпечення доступності та якості освіти.

З цією метою ведеться пошук альтернативних моделей організації навчання, зокрема створення в сільських районах освітніх округів, яких нині функціонує майже 2 тисячі.

Припинено процес закриття дошкільних навчальних закладів, відновлюється та значно розширюється їх мережа відповідно до потреб населення.

Відбулися значні позитивні зрушення в бібліотечно-інформаційному забезпеченні педагогічної освіти і науки, зокрема, створено веб-портали та сайти у провідних бібліотеках, формуються повноцінний галузевий інформаційний ресурс, електронні каталоги, повнотекстові бази, електронні бібліотеки.

Свідченням позитивних якісних змін у забезпеченні розвитку національної освіти став Форум міністрів освіти європейських країн «Школа XXI століття: Київські ініціативи», на якому проголошено сім напрямів євроінтеграції дошкільної та середньої освіти і проекти практичних дій за кожним із них («Дошкільна освіта», «Спільна історія без розділових ліній», «Толерантність», «Через мову до взаєморозуміння», «ІКТ-освіта без кордонів», «Від шкіл-партнерів до партнерів-країн», «Новій освіті Європи - новий європейський учитель»).

Водночас нинішній рівень освіти в Україні не дає їй змоги повною мірою виконувати функцію ключового ресурсу соціально-економічного

розвитку держави і підвищення добробуту громадян. Залишається низькою престижність освіти і науки в суспільстві.

Не повністю задовольняє потреби населення мережа дошкільних і позашкільних навчальних закладів, стан їх навчально-матеріальної бази тощо.

Потребують якісного поліпшення освіта дорослих, діяльність закладів післядипломної педагогічної освіти, структурних підрозділів вищих навчальних закладів, на базі яких здійснюються перепідготовка та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Актуальними є реалізація в освітніх програмах ідеї посилення ролі сім'ї у вихованні дітей, розширення можливості впливу родин учнів на навчально-виховний процес.

Залишається незадовільним стан фінансового та матеріально-технічного забезпечення системи освіти, низьким - рівень оплати праці працівників освіти і науки.

Ключовим завданням освіти у XXI столітті є розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє.

Сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а і здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян.

Основні проблеми, виклики та ризики

Розбудова національної системи освіти в сучасних умовах з урахуванням кардинальних змін у всіх сферах суспільного життя, історичних викликів XXI століття вимагає критичного осмислення досягнутого і зосередження зусиль та ресурсів на розв'язанні найбільш гострих проблем, які стримують розвиток, не дають можливості забезпечити нову якість освіти, адекватну нинішній історичній епосі.

Серед зазначених проблем актуальними є:

- недостатня відповідність освітніх послуг вимогам суспільства, запитам особистості, потребам ринку праці;

- обмеженість доступу до якісної освіти окремих категорій населення (діти, які проживають у сільській місцевості, діти з особливими освітніми потребами, обдарована учнівська молодь, діти мігрантів);
- відсутність цілісної системи виховання, фізичного, морального та духовного розвитку і соціалізації дітей та молоді;
- зниження суспільної моралі, духовності, культури поведінки частини учнівської та студентської молоді;
- недостатня орієнтованість структури і змісту професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти на потреби ринку праці та сучасні економічні виклики;
- невідпрацьованість ефективної системи працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, їх професійного супроводження;
- недостатній розвиток мережі дошкільних навчальних закладів;
- недосконалість системи національного моніторингу та оцінювання якості освіти;
- повільне здійснення гуманізації, екологізації та інформатизації системи освіти, впровадження у навчально-виховний процес інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій;
- недостатній рівень соціально-правового захисту учасників навчально-виховного процесу, відсутність цілісної системи соціально-економічних стимулів у педагогічних і науково-педагогічних працівників, невисокий рівень заробітної плати таких працівників;
- низький рівень фінансово-економічного, матеріально-технічного, навчально-методичного та інформаційного забезпечення навчальних закладів; слабка мотивація суспільства та бізнесу до інвестування освіти;

- наявність у системі освіти фактів неефективного використання фінансових і матеріальних ресурсів, нецільового використання приміщень навчальних закладів;
- відсутність системи мотивацій і стимулювання інноваційної діяльності в системі освіти, нівелювання ризиків у зазначеній діяльності;
- недостатній розвиток громадського самоврядування навчальних закладів, недосконалість механізмів залучення до управління освітою та її оновлення інституцій громадянського суспільства, громадськості.

Труднощі періоду реформування, процеси певної соціально-економічної нестабільності, екологічні проблеми спричиняють низку ризиків, які можуть ускладнити реалізацію цілей і завдань Національної стратегії. Серед них:

- нестабільність економіки, обмежений обсяг ресурсів для забезпечення системного виконання всіх завдань і заходів, передбачених Національною стратегією;
- розшарування суспільства за матеріальним становищем сімей;
- негативний вплив складної демографічної ситуації;
- несприйняття частиною суспільства нових реформ;
- неготовність певної частини працівників освіти до інноваційної діяльності;
- недостатня підготовленість органів управління освітою до комплексного розв'язання нових завдань, до забезпечення скоординованості діяльності всіх служб та інституцій.

III. Мета, стратегічні напрями та основні завдання

Національної стратегії

Мета Національної стратегії

Метою Національної стратегії є:

підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки;

забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання протягом життя.

Стратегічні напрями розвитку освіти

Стратегія розвитку національної системи освіти повинна формуватися адекватно сучасним інтеграційним і глобалізаційним процесам, вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації, що забезпечить стійкий рух та розвиток України в першій чверті XXI століття, інтегрування національної системи освіти в європейський і світовий освітній простір.

Стратегічними напрямами державної політики у сфері освіти повинні стати:

- реформування системи освіти, в основу якої покладатиметься принцип пріоритетності людини;
- оновлення згідно з вимогами часу нормативної бази системи освіти;
- модернізація структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу;
- створення та забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, створення навчальних закладів різних типів і форм власності;
- побудова ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді;
- забезпечення доступності та безперервності освіти протягом усього життя;
- формування безпечного освітнього середовища, екологізації освіти;
- розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі;
- інформатизація освіти, вдосконалення бібліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки;
- забезпечення проведення національного моніторингу системи освіти;
- підвищення соціального статусу педагогічних і науково-педагогічних працівників;

- створення сучасної матеріально-технічної бази системи освіти.

Основні завдання Національної стратегії

Модернізація і розвиток освіти повинні набути випереджального безперервного характеру, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються в Україні та світі. Підвищення якісного рівня освіти має бути спрямовано на забезпечення економічного зростання держави та розв'язання соціальних проблем суспільства, даліше навчання і розвиток особистості. Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства.

Зусилля органів управління освітою, науково-методичних служб за підтримки всього суспільства та держави повинні бути зосереджені на реалізації стратегічних напрямів розвитку освіти, подоланні наявних проблем, виконанні перспективних завдань, серед яких:

- оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистісної орієнтації, урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку;
- забезпечення економічних і соціальних гарантій для реалізації конституційного права на освіту кожним громадянином України незалежно від місця проживання і форми здобуття освіти;
- перебудова навчально-виховного процесу на засадах розвивальної педагогіки, спрямованої на раннє виявлення та найбільш повне розкриття потенціалу (здібностей) у дітей, з урахуванням їх вікових та психологічних особливостей;
- забезпечення розвитку та функціонування української мови як державної, задоволення мовно-освітніх потреб національних меншин, створення умов для вивчення іноземних мов;
- побудова ефективної системи національного виховання на засадах загальнолюдських, полікультурних, громадянських цінностей, забезпечення фізичного, морально-духовного, культурного розвитку дитини, формування соціально зрілої творчої особистості, громадянина

- України і світу, підготовка молоді до свідомого вибору сфери життєдіяльності;
- забезпечення системного підвищення якості освіти на інноваційній основі, сучасного психолого-педагогічного та науково-методичного супроводження навчально-виховного процесу;
 - посилення мовної, інформаційної, екологічної, економічної, правової підготовки учнів та студентів;
 - створення безпечного освітнього середовища;
 - забезпечення функціонування ефективної системи інклюзивної освіти;
 - удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів системи освіти, підвищення їх управлінської культури;
 - підвищення відповідальності сім'ї за освіту і виховання дітей;
 - забезпечення економічних та соціальних гарантій педагогічним, науково-педагогічним, бібліотечним та іншим працівникам системи освіти, підвищення їх соціального статусу, престижу педагогічної професії, створення умов для професійного вдосконалення і творчості;
 - створення сучасної матеріально-технічної бази для функціонування системи освіти;
 - забезпечення створення умов для розвитку індустрії сучасних засобів навчання (навчально-методичних, електронних, технічних, інформаційно-комунікаційних тощо);
 - розвиток взаємодії органів управління освітою та органів громадського самоврядування навчальних закладів, забезпечення об'єктивного оцінювання якості освіти;
 - розроблення ефективного механізму фінансово-економічного забезпечення освіти, належної оплати праці педагогічних та науково-педагогічних працівників.

Для здійснення стабільного розвитку і нового якісного прориву в національній системі освіти необхідно забезпечити:

у дошкільній освіті:

- відновлення роботи закритих у попередні роки дошкільних навчальних закладів, розширення їх мережі до повного задоволення потреб населення;
- стовідсоткове охоплення обов'язковою дошкільною освітою дітей старшого дошкільного віку через урізноманітнення форм її здобуття;
- створення оптимальних організаційно-педагогічних, санітарно-гігієнічних, навчально-методичних і матеріально-технічних умов для функціонування дошкільних навчальних закладів;
- удосконалення мережі навчально-виховних комплексів типу «дошкільний навчальний заклад - загальноосвітній навчальний заклад», відкриття груп та дошкільних закладів різних типів і форм власності, формування груп з короткотривалим перебуванням дітей тощо;
- оновлення змісту, форм, методів і засобів навчання, виховання і розвитку дітей дошкільного віку відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти та програм розвитку дитини;

у загальній середній освіті:

- обов'язкове здобуття всіма дітьми і молоддю повної загальної середньої освіти в обсягах, визначених державними стандартами загальної середньої освіти;
- здійснення оптимізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів з урахуванням демографічних, економічних, соціальних перспектив розвитку регіонів, потреб громадян та суспільства;
- урізноманітнення моделей організації освіти, зокрема для дітей, які проживають у сільській місцевості, створення умов для розвитку мережі загальноосвітніх навчальних закладів, заснованих на приватній формі власності;
- оновлення змісту, форм і методів організації навчально-виховного процесу на засадах особистісної орієнтації, компетентнісного підходу;

- підвищення ефективності навчально-виховного процесу на основі впровадження досягнень психолого-педагогічної науки, педагогічних інновацій, інформаційно-комунікаційних технологій;
- створення умов для диференціації навчання, посилення професійної орієнтації та допрофільної підготовки, забезпечення профільного навчання, індивідуальної освітньої траєкторії розвитку учнів відповідно до їх особистісних потреб, інтересів і здібностей;

в освіті дітей з особливими освітніми потребами:

- розроблення методики раннього виявлення та проведення діагностики дітей з особливими освітніми потребами;
- удосконалення мережі спеціальних навчальних закладів, створення нових моделей та форм організації освіти для осіб з особливими освітніми потребами;
- відкриття дошкільних груп компенсуючого типу для дітей з особливими освітніми потребами, які проживають у сільській місцевості;
- розширення практики інклюзивного та інтегрованого навчання в дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах дітей та молоді, що потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку;
- пріоритетне фінансування, навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення навчальних закладів, що надають освітні послуги дітям і молоді з особливими освітніми потребами, забезпечення архітектурної, транспортної та інформаційної доступності таких закладів для цієї категорії осіб;

у позашкільній освіті:

- збереження та розвиток мережі позашкільних навчальних закладів для забезпечення рівного доступу дітей та молоді з урахуванням їх особистісних потреб до навчання, виховання, розвитку та соціалізації засобами позашкільної освіти (створення умов для охоплення різними

- формами позашкільної освіти не менше 70 відсотків дітей відповідного віку);
- належне навчально-методичне, матеріально-технічне забезпечення позашкільних навчальних закладів;
 - підвищення соціального статусу педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів;
 - удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів для позашкільної освіти;
 - державну підтримку програмно-методичного забезпечення системи позашкільної освіти шляхом внесення відповідних змін до нормативно-правових актів;
 - використання виховного потенціалу системи позашкільної освіти як основи гармонійного розвитку особистості;
 - розвиток та підтримку системи роботи з обдарованою і талановитою молоддю;
 - урізноманітнення напрямів позашкільної освіти, вдосконалення її організаційних форм, методів і засобів навчально-виховного процесу;
- у професійно-технічній освіті:*
- розроблення та впровадження державних стандартів професійно-технічної освіти з професій широких кваліфікацій; оновлення та затвердження оптимального переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників (скорочення їх кількості на основі інтеграції);
 - оптимізацію мережі професійно-технічних навчальних закладів різних типів, професійних спрямувань та форм власності з урахуванням демографічних прогнозів, регіональної специфіки та потреб ринку праці; розширення їх автономії, створення навчально-виробничих комплексів;
 - удосконалення механізму формування державного замовлення на підготовку робітничих кадрів відповідно до реальних потреб економіки, регіональних ринків праці, запитів суспільства;

- удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних кадрів професійно-технічної освіти на базі вищих навчальних закладів і профільних професійно-технічних навчальних закладів;

у вищій освіті:

- приведення мережі вищих навчальних закладів і системи управління вищою освітою у відповідність із потребами розвитку національної економіки та запитів ринку праці;
- створення дослідницьких університетів, розширення автономії вищих навчальних закладів;
- перегляд та затвердження нового переліку професій педагогічних і науково-педагогічних працівників;
- розроблення стандартів вищої освіти, зорієнтованих на компетентнісний підхід, узгоджених із новою структурою освітньо-кваліфікаційних (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій;
- розширення взаємодії вищих навчальних закладів з установами Національної академії наук України та Національної академії педагогічних наук України щодо розвитку наукових досліджень у сфері вищої освіти;
- залучення роботодавців до співпраці з вищими навчальними закладами, зокрема, до участі у розробленні стандартів вищої освіти, організації проходження практики студентами, вирішенні питань надання першого робочого місця випускникам;
- подальше вдосконалення процедур і технологій зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, які виявили бажання вступити до вищих навчальних закладів, як передумови забезпечення рівного доступу до здобуття вищої освіти;
- переоснащення навчальної, науково-методичної та матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів;

у післядипломній освіті:

- удосконалення нормативно-правового забезпечення системи післядипломної педагогічної освіти; розроблення стандартів післядипломної педагогічної освіти, зорієнтованих на модернізацію системи перепідготовки, підвищення кваліфікації та стажування педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників навчальних закладів;
- реалізацію сучасних технологій професійного вдосконалення та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів системи освіти відповідно до вимог інноваційного розвитку освіти;
- забезпечення випереджувального характеру підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів відповідно до потреб реформування системи освіти, викликів сучасного суспільного розвитку.

IV. Основні напрями реалізації Національної стратегії

Оновлення законодавства України у сфері освіти

Формування нормативно-правової бази у сфері освіти має спрямовуватися на визначення правових, організаційних, фінансових засад інноваційного розвитку системи національної освіти в контексті глобалізаційних тенденцій і викликів часу.

Насамперед актуальним є питання щодо розроблення та прийняття Закону України «Про післядипломну освіту», нових редакцій Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійно-технічну освіту».

Оновлення нормативно-правової бази вимагає розроблення та прийняття в установленому порядку актів стосовно:

- удосконалення структури національної системи освіти відповідно до міжнародної стандартної класифікації;
- удосконалення системи оплати праці педагогічних, науково-педагогічних працівників та інших категорій працівників

- навчальних закладів з метою забезпечення державних гарантій, визначених статтею 57 Закону України «Про освіту»;
- забезпечення підтримки дошкільної та загальної середньої освіти в сільській місцевості, зокрема шляхом розвитку альтернативних моделей організації здобуття освіти;
 - урегулювання питання щодо підготовки молодших спеціалістів у вищих професійних училищах та коледжах;
 - підвищення заробітної плати та забезпечення соціальних гарантій педагогічним працівникам позашкільних навчальних закладів на рівні педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів;
 - визначення механізму надання пільгових кредитів на будівництво та придбання житла педагогічним і науково-педагогічним працівникам;
 - урегулювання питань організації здобуття загальної середньої та позашкільної освіти за дистанційною формою навчання;
 - атестації керівників навчальних закладів;
 - удосконалення бібліотечно-інформаційного забезпечення учасників навчально-виховного процесу;
 - вирішення основних питань забезпечення життєдіяльності навчальних закладів, зокрема щодо їх матеріально-технічного та інформаційно-комунікаційного забезпечення, правового захисту освітніх інновацій як об'єктів інтелектуальної власності, забезпечення педагогічних працівників у сільській місцевості безоплатним житлом з опаленням і освітленням, підвезення їх до місця роботи.

Необхідним є також розроблення:

- методики науково обґрунтованого прогнозування ринку праці з урахуванням розвитку галузей економіки;
- нових державних санітарних норм і правил утримання навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу;

- нових нормативних вимог щодо проектування та будівництва приміщень дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів;
- затвердження переліку кваліфікаційних характеристик педагогічних і науково-педагогічних працівників навчальних закладів.

Удосконалення структури системи освіти

Розбудова сучасної структури системи освіти повинна забезпечити створення оптимальних умов для функціонування і розвитку освіти та всіх її підсистем, реалізації різноманітних освітніх моделей, існування навчальних закладів різних типів і форм власності, що забезпечують громадянам надання якісних освітніх послуг.

Удосконалення структури системи освіти передбачає:

- розроблення наукових підходів до ефективної оптимізації мережі навчальних закладів усіх освітніх підсистем;
- удосконалення мережі дошкільних навчальних закладів різних форм власності для задоволення потреб громадян у здобутті обов'язкової дошкільної освіти дітьми, які досягли п'ятирічного віку;
- урізноманітнення моделей організації освіти, зокрема для дітей, які проживають у сільській місцевості, шляхом створення освітніх округів, регіональних центрів дистанційного навчання, філій базових шкіл, дошкільних навчальних закладів сімейного типу;
- створення умов для здобуття вихователями дошкільних навчальних закладів вищої фахової освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче бакалавра;
- диференціацію та оптимізацію мережі професійно-технічних, вищих навчальних закладів і закладів післядипломної освіти в контексті потреб розвитку національної економіки та запитів роботодавців;
- системне реформування структури вищої освіти шляхом упровадження таких рівнів: освітньо-кваліфікаційні - молодший спеціаліст, бакалавр, магістр; освітньо-науковий - доктор філософії; науковий - доктор наук;

- удосконалення організаційно-правових засад функціонування підготовчих відділень вищих навчальних закладів;
- запровадження у професійно-технічних навчальних закладах дворівневої підготовки: перший рівень - кваліфікований робітник, другий рівень - молодший спеціаліст (майстер, технік);
- реформування системи післядипломної освіти відповідно до запитів економіки, потреб педагогічних і науково-педагогічних кадрів; закріплення за обласними інститутами післядипломної педагогічної освіти статусу вищого навчального закладу III - IV рівнів акредитації;
- розвиток мережі позашкільних навчальних закладів, у тому числі в сільській місцевості.

Модернізація змісту освіти

Зміст освіти відіграє провідну роль у розбудові національної системи освіти, забезпеченні її інноваційного розвитку, приведенні у відповідність з європейськими та світовими стандартами. Модернізація змісту освіти передбачає:

- впровадження оновленого Базового компонента дошкільної освіти, нових державних стандартів загальної середньої, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти на основі Національної рамки кваліфікацій та компетентісно орієнтованого підходу в освіті, необхідності підготовки фахівців для сталого розвитку з новим екологічним мисленням; узгодження освітньо-кваліфікаційних характеристик та навчальних програм із професійними кваліфікаційними вимогами;
- модернізацію навчальних планів, програм та підручників відповідно до оновлених державних стандартів освіти; розроблення інтегрованих навчальних планів професійно-технічних навчальних закладів третього атестаційного рівня, вищих навчальних закладів I - II та III - IV рівнів акредитації;
- забезпечення оптимального співвідношення інваріантної і варіативної частин, суспільно-гуманітарної, природничо-математичної,

- технологічної і здоров'язбережуваної складових змісту загальної середньої освіти;
- забезпечення в загальноосвітніх навчальних закладах більш раннього вивчення основ інформатики;
 - розвантаження навчальних планів і програм за рахунок диференціації та інтеграції їх змісту, розширення міжпредметних зв'язків, скорочення кількості обов'язкових предметів і профілів у старшій школі, вилучення другорядного і надмірно ускладненого матеріалу;
 - розроблення на основі компетентнісного підходу базового змісту позашкільної освіти та нових навчальних програм за напрямками позашкільної освіти;
 - розроблення на основі проведення моніторингу ринку праці Державного переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах;
 - оновлення змісту підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників для професійно-технічних навчальних закладів і професійних коледжів;
 - розширення практики підготовки педагогічних працівників за інтегрованими програмами (у тому числі за поєднаними спеціальностями на рівні магістра);
 - визначення професій, спеціальностей та кваліфікацій з підготовки фахівців для сфери інформаційно-комунікаційних технологій.

Забезпечення національного виховання, розвитку і соціалізації

дітей та молоді

Система освіти повинна забезпечувати формування особистості, яка усвідомлює свою належність до Українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя в постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі.

Пріоритетом державної гуманітарної політики щодо національного виховання має бути забезпечення громадянського, патріотичного,

морального, трудового виховання, формування здорового способу життя, соціальної активності, відповідальності та толерантності.

Виконання зазначених завдань передбачає:

- переорієнтацію пріоритетів освіти з держави на особистість, на послідовну демократизацію і гуманізацію навчально-виховного процесу, педагогічної ідеології в цілому, тобто на європейські гуманістичні цінності та виміри;
- забезпечення відповідності змісту і якості виховання актуальним проблемам та перспективам розвитку особистості, суспільства, держави;
- взаємодію сім'ї, навчальних закладів та установ освіти, органів управління освітою, дитячих і молодіжних громадських організацій, представників бізнесу, широких верств суспільства у вихованні і соціалізації дітей та молоді;
- розроблення цілісної системи виявлення та психолого-педагогічного супроводження обдарованої молоді, забезпечення створення умов для її розвитку, соціалізації та дальшого професійного зростання;
- розроблення програми превентивного виховання дітей та молоді в системі освіти; формування ефективної і дієвої системи профілактики правопорушень, дитячої бездоглядності та безпритульності;
- розроблення інваріантних моделей змісту виховання в навчальних закладах з урахуванням сучасних соціокультурних ситуацій, цінностей виховання та навчання;
- посилення впливу літератури та мистецтва на виховання і розвиток дітей та молоді;
- створення для молоді телевізійних навчально-пізнавальних передач з науково-технічного, еколого-натуралістичного, естетичного, туристично-краєзнавчого та інших напрямів позашкільної освіти;
- впровадження програм підготовки молоді до подружнього життя та формування відповідального батьківства;

- формування здорового способу життя як складової виховання, збереження і зміцнення здоров'я дітей та молоді, забезпечення їх збалансованого харчування, диспансеризації;
- збільшення рухового режиму учнів шкільного віку за рахунок уроків фізичної культури, спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи в позаурочний час;
- удосконалення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в навчальних закладах (розширення кількості спортивних гуртків, секцій і клубів з обов'язковим кадровим, фінансовим, матеріально-технічним забезпеченням їх діяльності);
- оновлення методології фізичного виховання дітей та молоді з безпосереднім валеологічним супроводженням усього процесу навчання і виховання дітей з різними фізичними та освітніми можливостями;
- посилення взаємодії органів управління освітою і навчальних закладів із засобами масової інформації у справі виховання та розвитку молодого покоління, недопущення шкідливого інформаційно-психологічного впливу на дітей;
- створення системи психолого-педагогічної і медико-соціальної підтримки та реабілітації сім'ї;
- розроблення критеріїв оцінювання якості та результативності виховної діяльності навчальних закладів.

Інформатизація освіти

Пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві.

Заходи, спрямовані на забезпечення інформатизації освіти, задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу, передбачають:

- формування та впровадження інформаційного освітнього середовища в системі загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти, застосування в навчально-виховному процесі та бібліотечній справі поряд із традиційними засобами інформаційно-комунікаційних технологій;
- розроблення індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб;
- створення інформаційної системи підтримки освітнього процесу, спрямованої на здійснення її основних функцій (забезпечення навчання, соціалізація, внутрішній контроль за виконанням освітніх стандартів тощо);
- повне забезпечення дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних, вищих навчальних закладів навчальними комп'ютерними комплексами, а також опорних навчальних закладів освітніх округів мультимедійним обладнанням;
- оновлення застарілого парку комп'ютерної техніки;
- створення електронних підручників та енциклопедій навчального призначення;
- поступове забезпечення спеціальних навчальних закладів (груп, класів) корекційними комп'ютерними програмами;
- розвиток мережі електронних бібліотек на всіх рівнях освіти;
- створення системи дистанційного навчання, у тому числі для осіб з особливими освітніми потребами та дітей, які перебувають на довготривалому лікуванні;
- забезпечення навчально-виховного процесу засобами інформаційно-комунікаційних технологій, а також доступу навчальних закладів до світових інформаційних ресурсів;
- створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення у сфері управління навчальними закладами, інформаційно-технологічного забезпечення проведення моніторингу освіти.

Посилення кадрового потенціалу системи освіти

Сучасний розвиток суспільства вимагає вдосконалення системи педагогічної та післядипломної освіти педагогічних і науково-педагогічних працівників відповідно до умов соціально орієнтованої економіки та інтеграції України в європейське і світове освітнє співтовариство.

Основними завданнями педагогічної освіти є:

- забезпечення кваліфікованими педагогічними і науково-педагогічними кадрами дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, науково-методичних установ і закладів післядипломної педагогічної освіти;
- забезпечення навчальних закладів усіх типів і форм власності практичними психологами та соціальними педагогами;
- приведення змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, науково-методичної, інформаційної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників у відповідність із вимогами інформаційного суспільства та змінами, що відбуваються у соціально-економічній, духовній і гуманітарній сферах;
- модернізація навчальної діяльності вищих педагогічних навчальних закладів, що здійснюють підготовку педагогічних і науково-педагогічних працівників, на основі інтеграції традиційних педагогічних та новітніх інформаційно-комунікаційних технологій навчання, а також створення нового покоління підручників, навчальних посібників, дидактичних матеріалів;
- запровадження двоциклової підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра і магістра та забезпечення мобільності вітчизняних педагогів і викладачів з вищою освітою на європейському просторі;
- оптимізація мережі вищих навчальних закладів та закладів післядипломної педагогічної освіти, удосконалення їх діяльності на основі запровадження компетентнісно та особистісно орієнтованих підходів до організації процесу неперервної освіти педагогів;

- розширення практики підготовки педагогічних працівників для роботи в дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах за поєднаними спеціальностями або спеціальністю і спеціалізацією;
- забезпечення підготовки педагогічних працівників за спеціальністю «Професійна освіта» (за профілем) для системи професійно-технічної освіти за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра і магістра з присвоєнням кваліфікацій майстра виробничого навчання, викладача практичного навчання за відповідною галуззю виробництва або сферою обслуговування, інженера-педагога та викладача дисциплін професійно-теоретичної підготовки у відповідній галузі виробництва або сфері обслуговування.

Формування контингенту студентів педагогічних спеціальностей здійснюватиметься на основі:

- визначення об'єктивної прогнозованої потреби дошкільних, загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів у педагогічних кадрах на регіональному та державному рівнях;
- педагогічної професійної орієнтації учнівської молоді з метою забезпечення її особистісної готовності до педагогічної діяльності, урізноманітнення форм довузівської підготовки.

Вирішенню питання працевлаштування випускників-педагогів та їх закріплення на педагогічній роботі сприятиме продовження практики виплати адресної грошової допомоги випускникам вищих навчальних закладів, які здобули освіту за напрямом і спеціальностями педагогічного профілю та уклали угоду про роботу в загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах.

Широкого розповсюдження повинен набути порядок працевлаштування випускників вищих навчальних закладів на умовах тристоронньої угоди «випускник - вищий навчальний заклад - роботодавець».

Важливими складовими державної кадрової політики мають стати:

- забезпечення учасникам навчально-виховного процесу соціальних гарантій, визначених законодавством;
- стимулювання високоякісної педагогічної праці на підставі об'єктивної її оцінки згідно з вимогами кваліфікаційних характеристик;
- поліпшення житлових умов педагогічних працівників;
- створення умов для повноцінного відновлення працездатності педагогічних працівників.

Підтримка наукової та інноваційної діяльності

Сучасна філософія освіти, оновлена стратегія її реформування вимагають принципово нових наукових досліджень, обгрунтованого та послідовного запровадження передових науково-педагогічних технологій, раціональних і ефективних підходів до організації наукової та інноваційної діяльності у сфері освіти. Розвиток системи освіти в зазначеному напрямі ґрунтується на:

- рекомендаціях Нової стратегічної програми європейського співробітництва в галузі освіти і навчання «Освіта і навчання 2020», спрямованої на розбудову інформаційно зорієнтованих європейських суспільств та перетворення навчання протягом життя на реальність;
- забезпеченні пріоритетності розвитку науки та науково-технічного потенціалу вищих навчальних закладів шляхом виділення коштів із державного бюджету на перспективні наукові проекти і скорочення кількості розпорядників бюджетних коштів у сфері науки;
- створенні ефективної системи методологічного, науково-методичного супроводження модернізації національної освіти, прогнозуванні тенденцій інноваційного розвитку системи освіти з використанням результатів моніторингових досліджень; генеруванні інноваційних ідей, їх визначенні, відборі та забезпеченні впровадження; формуванні відкритої інформаційно-аналітичної бази новацій у всіх підсистемах освіти;

- осучасненні тематики основних напрямів наукових досліджень у вищих навчальних закладах та наукових установах освітньої галузі, у системі післядипломної педагогічної освіти, виконанні та відборі на конкурсних засадах проектів комплексних наукових досліджень і розробок, що здійснюються за кошти державного бюджету та залучених інвестицій;
- проведенні практико-орієнтованих психолого-педагогічних досліджень з актуальних проблем розвитку освіти, застосуванні нових концептуально-методологічних підходів до розроблення державних стандартів освіти;
- розробленні інваріантної складової навчання з кожного предмета на основі компетентнісного підходу до навчання та норм психофізичного розвитку дитини, а також відповідних педагогічних технологій;
- вивченні потреб та забезпеченні розвитку обдарованих дітей, розробленні індивідуальних методик організації їх навчання та соціалізації, проектуванні особистісно-розвивального середовища обдарованих дітей і молоді;
- розробленні ефективних моделей інтеграції в суспільство дітей і молоді з особливими освітніми потребами шляхом сучасного науково-методичного забезпечення змісту корекційної та інклюзивної освіти;
- створенні нормативно-правового, методологічного, науково-методичного, навчально-технічного забезпечення системи освіти, що враховує оцінювання якості і результативності навчальної та виховної діяльності навчальних закладів, системи консультування і наукових експертиз;
- створенні системи мотивацій, стимулювання та заохочення інноваційної діяльності у сфері освіти, розробленні нових концептуальних моделей удосконалення окремих підсистем освіти;
- розробленні системи нівелювання ризиків негативних наслідків інноваційної діяльності в системі освіти.

Модернізація системи управління освітою

Управління освітою повинно здійснюватися на засадах інноваційних стратегій відповідно до принципів сталого розвитку, створення сучасних систем освітніх проектів та їх моніторингу; розвитку моделі державно-громадського управління у сфері освіти, в якій особистість, суспільство та держава стають рівноправними суб'єктами і партнерами.

Необхідно створити гнучку, цілеспрямовану, ефективну систему державно-громадського управління освітою, що забезпечуватиме інтенсивний розвиток та якість освіти, спрямованість її на задоволення потреб держави, запитів особистості.

Зазначене передбачає:

- оптимізацію органів управління освітою, децентралізацію управління у цій сфері; перерозподіл функцій і повноважень між центральними та місцевими органами управління освітою;
- професіональний підхід під час здійснення добору та призначення керівників навчальних закладів, органів управління освітою;
- розроблення системи заходів (науково-методичних, фінансово-економічних тощо) стосовно впровадження ідеї автономії навчальних закладів, розширення їх прав і можливостей щодо фінансової самостійності;
- подолання бюрократизації в системі управління освітою, удосконалення порядку перевірок та звітності навчальних закладів;
- професійну підготовку компетентних менеджерів системи освіти, формування управлінців нової генерації, здатних мислити і діяти системно, у тому числі в кризових ситуаціях, приймати управлінські рішення в будь-яких сферах діяльності, ефективно використовувати наявні ресурси;
- запровадження нових ефективних форм підвищення кваліфікації керівників освіти;
- розвиток автоматизованих систем управління освітою.

Розроблення та підтримка програм у сфері освіти

Розроблення та виконання державних, галузевих, регіональних програм, комплексних планів дій за підтримки органів виконавчої влади, суспільства та громадськості має стати дієвим інструментом реалізації мети та пріоритетних завдань Національної стратегії.

Для реалізації цієї мети передбачено:

визначення вимог щодо обґрунтування необхідності фінансування та ресурсного забезпечення державних, галузевих, регіональних програм у сфері освіти, контроль за їх реалізацією;

забезпечення виконання завдань та заходів державних цільових соціальних програм у сфері освіти, зокрема:

- Державної цільової соціальної програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року;

- Державної цільової соціальної програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року;

- Державної цільової соціальної програми підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2015 року;

- Державної цільової соціальної програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011 - 2015 роки;

- Державної цільової соціальної програми «Шкільний автобус»;

- Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року.

V. Фінансове та матеріально-технічне забезпечення системи освіти

Фінансове та матеріально-технічне забезпечення системи освіти повинно створити передумови для надання громадянам якісної освіти відповідно до сучасних запитів кожної особистості і потреб інноваційного розвитку держави.

Досягнення цієї мети передбачає:

- перехід у фінансуванні навчальних закладів від принципу утримання навчальних закладів до принципу формування їх бюджетів, виходячи з чисельності контингенту;
- оптимальне та цільове використання переваг ринкової економіки і сучасних технологій для досягнення інноваційного розвитку освіти та виконання її основних функцій; багатоканальне фінансування освіти через запровадження системи субсидій, грантів, кредитів, їх поєднання та диференціації в розрізі категорій отримувачів цих коштів (їх соціальне становище, стан здоров'я, згода на відпрацювання після закінчення навчання тощо);
- формування сучасної системи нормування та оплати праці у сфері освіти;
- удосконалення системи виплати та розмірів стипендій з урахуванням соціального статусу та особливих досягнень у навчанні учня (студента);
- здійснення безоплатного стовідсоткового забезпечення підручниками учнів загальноосвітніх навчальних закладів, у першу чергу з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей із малозабезпечених сімей;
- перегляд підходів до визначення плати за харчування дітей у державних та комунальних дошкільних навчальних закладах шляхом установа безоплатного забезпечення харчуванням дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей із малозабезпечених сімей;
- розроблення та запровадження системи стимулювання якісної педагогічної праці на підставі об'єктивної її оцінки з урахуванням вимог кваліфікаційних характеристик педагогічних і науково-педагогічних працівників;
- урегулювання питання щодо оплати праці педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів, запровадження кваліфікаційних

- категорій для посад керівників гуртків, секцій, студій та інших форм гурткової роботи;
- розроблення, виготовлення та постачання навчальним закладам сучасного обладнання, засобів навчання, підручників та навчальних посібників, програмно-методичних матеріалів для здійснення навчально-виховного процесу в обсягах, передбачених державними стандартами освіти;
 - спрощення процедури проведення тендерів на закупівлю освітніх і наукових послуг;
 - збільшення обсягу асигнувань на науково-дослідну та експериментальну діяльність у галузі освіти, доведення обсягів фінансування досліджень і розробок у вищих навчальних закладах до рівня не менш як 10 відсотків загальних асигнувань на їх утримання; підвищення соціального статусу наукових та науково-педагогічних працівників;
 - створення мережі наукових, проектних, навчально-методичних та освітньо-експериментальних установ, навчальних закладів і виробничих підприємств, діяльність яких спрямована на проведення наукових досліджень, проектно-конструкторських і методичних розробок, виготовлення, модернізацію та експериментальну перевірку нових, оновлених і модернізованих навчальних засобів та обладнання, їх доставку, впровадження, технічне обслуговування та надання методичної допомоги щодо їх використання у навчально-виховному процесі;
 - комплектування фондів бібліотек навчальних закладів вітчизняною та зарубіжною літературою, електронними базами даних;
 - упорядкування функціонування санаторіїв-профілакторіїв навчальних закладів та установ системи освіти, організації культурно-розвиваючої діяльності учасників навчально-виховного процесу;
 - забезпечення будівництва та реконструкції приміщень навчальних закладів, проведення своєчасного їх ремонту, забезпечення

матеріально-технічних і санітарно-гігієнічних умов для організації навчально-виховного процесу.

VI. Міжнародне партнерство

Міжнародне співробітництво у сфері освіти покликано забезпечити інтеграцію національної системи освіти в міжнародний освітній простір, що передбачає:

- укладення з іншими державами і реалізацію міжурядових та міжвідомчих угод про співробітництво в галузі освіти і науки;
- організацію освітніх і наукових обмінів, стажування та навчання за кордоном учнів, студентів, педагогічних і науково-педагогічних працівників;
- розширення участі навчальних закладів, педагогів, науковців, учнів та студентів у різних проектах і програмах міжнародних організацій та співтовариств (програми Темпус, Еразмус Мундус, Жан Моне тощо);
- вивчення досвіду зарубіжних партнерів стосовно модернізації системи освіти, зокрема вивчення системи професійного зростання в рамках концепції навчання протягом життя щодо запровадження міжнародних шкіл, дискусійних майданчиків тощо;
- проведення спільних наукових досліджень з актуальних проблем розвитку освіти та галузей економіки;
- проведення міжнародних наукових конференцій, семінарів, симпозіумів тощо;
- навчання іноземців та осіб без громадянства у вищих і професійно-технічних навчальних закладах України;
- задоволення освітньо-культурних потреб української діаспори;
- створення для учнів міжнародної он-лайн школи, де розміщуватимуться веб-ресурси з національної історії та історії Європи, започаткування міжнародних олімпіад з історії;
- підтримку співробітництва міжнародних таборів для дітей та юнацтва, проведення спільних конкурсів, фестивалів, форумів тощо;

- створення міжнародних волонтерських груп з метою відновлення пам'яток культури;
- створення віртуальних програм для вчителів іноземних мов та вчителів фізики, математики, хімії тощо, що спонукатиме до вивчення та використання кількох мов;
- розширення мережі європейських шкіл здоров'я.

VII. Національний моніторинг та оцінка системи освіти

Ефективність реалізації управління у сфері освіти значною мірою залежить від того, наскільки система моніторингу та оцінки якості освіти відповідає цілям і завданням державної політики у цій сфері та наскільки управлінські рішення, що приймаються, адекватні результатам і рекомендаціям моніторингових досліджень.

Перспективними напрямками забезпечення моніторингу та оцінювання якості освіти в Україні повинні стати:

- удосконалення системи зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти, здійснення оплати праці працівників, залучених до проведення зовнішнього незалежного оцінювання;
- розроблення моделі проведення моніторингових досліджень для різних рівнів управління освітою;
- розроблення системи показників якості освіти на національному рівні, які відображають умови, процеси та освітні результати;
- проведення моніторингу якості ресурсного забезпечення, освітніх процесів і результатів;
- участь у міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти (TIMSS, PISA, PIRLS тощо);
- модернізація та оновлення системи освітньої статистики;
- забезпечення населення, органів управління, навчальних закладів достовірною інформацією стосовно умов і результативності функціонування системи освіти на різних її рівнях;
- оприлюднення результатів проведення моніторингу системи освіти, зокрема засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

VIII. Очікувані результати реалізації Національної стратегії

Реалізація Національної стратегії надасть змогу забезпечити:

- створення системи освіти нового покоління, що забезпечуватиме випереджувальний загальноцивілізаційний розвиток людини, її інтелекту;
- поліпшення ефективності навчання випускників усіх рівнів системи освіти, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної освіти за рахунок забезпечення фундаментальності та практичної спрямованості навчальних програм;
- створення збалансованого законодавства України про освіту, що регулюватиме та забезпечуватиме ефективність реалізації стратегічних напрямів розвитку освіти в Україні, результативне функціонування всіх її підсистем;
- створення позитивних зразків та поширення досвіду успішного реформування освіти, забезпечення необхідних науково-методичних, організаційних і матеріально-технічних умов;
- підготовку та виховання педагогічних кадрів, здатних працювати на засадах інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу, власного творчого безперервного професійного зростання;
- визначеність та унормування змісту всіх підсистем освіти, що забезпечуватимуть усталену систему знань і компетентностей, потужну професійно кваліфіковану кадрову базу для економічного зростання держави, конкурентоспроможність вітчизняних працівників на зовнішньому ринку праці;

створення:

- соціально сприятливих умов для здобуття освіти всіма категоріями населення України;
- дієвої системи ресурсного забезпечення освіти;

- ефективної системи забезпечення розвитку дитини представника покоління інформаційної епохи, формування соціально і фізично зрілої творчої особистості, громадянина України;
- економічно сприятливих умов та соціальних гарантій педагогічним і науково-педагогічним працівникам, підвищення їх соціального статусу;
- оптимальних умов для професійного вдосконалення та творчості з метою забезпечення якісної освіти;
- широку підтримку освітніх реформ суспільством;
- підвищення якості вітчизняної освіти, її інноваційний розвиток відповідно до світових стандартів, що сприятиме істотному зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства та особистості.

Додаток Б. Оцінювання рівня інноваційного потенціалу педагогічного колективу

(для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів)

Шановний учаснику дослідження!

Для визначення рівня сформованості інноваційних умінь і навичок просимо Вас оцінити запропоновані твердження. Підкресліть найбільш важливі для Вас очікування. Назвіть, які з позначених Вами очікувань підтвердилися на практиці.

1. Які інновації Ви впровадили в навчальний процес за останні 1-3 роки? Що змусило чи спонукало Вас це зробити?

2. На розв'язання якої проблеми вони були спрямовані?

3. Оцініть результати, досягнуті Вами на уроках із застосуванням інновацій:

- досягнуті кращі результати;
- отримані результати такі ж, як і раніше;
- отримані результати гірші за попередні;
- невідомо.

4. Які зміни відбуваються в діяльності учнів на уроках:

- стають більш активними;
- посилюється їхня пізнавальна самостійність;
- підвищується рівень пізнавального інтересу.

5. З огляду на проведену роботу із застосування інноваційних методик, зазначте інші зміни в діяльності учнів та її результати.

6. Чого Ви чекаєте від своєї участі в інноваційній діяльності:

- підвищення особистого підходу від застосування інновацій;
- більш високих результатів своєї роботи;
- особистого задоволення від власної роботи;
- суспільного, морального визнання;
- зниження обов'язкової норми навчальних годин;
- пріоритетного становища (уваги до вчителя).

Дякуємо за співпрацю!

**Додаток В. Анкета для магістрів напряму підготовки
8.01010601 «Соціальна педагогіка» щодо визначення рівня сформованості
особистісного компонента
їхньої готовності до впровадження принципу людиномірності**

Шановні колеги!

Для вивчення мотиваційно-творчої активності та спрямованості на впровадження принципу людиномірності просимо Вас узяти участь в анкетуванні. Прочитайте кожне із запропонованих тверджень, що подані нижче. Проаналізуйте дії, оберіть і підкресліть той варіант, який є найбільш прийнятним для Вас.

1. Чи цікавитеся Ви інформацією про досягнення в галузі соціально-педагогічних досліджень?

Так, ні, частково.

2. Чи могли б Ви прогнозувати розвиток загальноосвітнього навчального закладу?

Так, ні, частково.

3. Чи готові Ви до впровадження інновацій в професійній діяльності?

Так, ні, частково.

4. Чи необхідні, на Ваш погляд, зміни в соціально-педагогічній діяльності?

Так, ні, частково.

5. Чи вважаєте Ви актуальною проблему людиновимірності в соціальній педагогіці?

Так, ні, частково.

6. Чи вмієте Ви визначати показники діяльності загальноосвітнього навчального закладу?

Так, ні, частково.

7. Чи хотіли б Ви брати участь у міжнародних освітніх проектах щодо вивчення досвіду з упровадження принципу людиномірності у загальноосвітніх навчальних закладах?

Так, ні, частково.

8. Чи бажаєте Ви вивчати думки педагогічного колективу щодо вибору інновацій у загальноосвітньому навчальному закладі?

Так, ні, частково.

9. Чи могли б Ви створити умови для особистісного розвитку учасників навчально-виховного процесу?

Так, ні, частково.

10. Чи можете Ви запропонувати оригінальну ідею з упровадження людиновимірності, яку підтримає педагогічний колектив?

Так, ні, частково.

Дякуємо за співпрацю!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акентьева І. О. Класифікація методів навчання у ВНЗ / І. О. Акентьева // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя : [б. в.], 2008. – Вип. 50. – С. 12–16.
2. Артемова Л. В. Педагогіка і методика вищої школи : навч.-метод. посіб. / Л. В. Артемова. – К. : Кондор, 2008. – 271 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник / І. Д. Бех. – К.: Вид-во «Либідь», 2008. – 848 с.
4. Білас Л. М. Виховання національної самосвідомості старшокласників у процесі вивчення іноземної мови : Автореф. дис... канд. пед. наук [спец. 13.00.07. – теорія і методика виховання] / Л. М. Білас. – К.: Ін-т пробл. виховання АПН України, 2005. – 20 с.
5. Бондаренко Г. І. Формування загальнолюдських моральних цінностей старшокласників у процесі вивчення української літератури : Автореф. дис... канд. пед. наук [спец. 13.00.07. – теорія і методика виховання] / Г. І. Бондаренко. – Луганськ: Східноукр. нац. ун-т ім. В.Даля, 2004. – 20 с.
6. Бурдейна Л. І. Формування моральної культури студентів вищих навчальних закладів торговельно-економічного профілю: Автореф. дис... канд. пед. наук [спец. 13.00.07. – теорія і методика виховання] / Л. І. Бурдейна. – Тернопіль: Терноп. нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка, 2005. – 20 с.
7. Бухлова Н. В. Вивчення ефективності діяльності педагога-вихователя / Бухлова Н.В., Мазуренко Л.М. // Діагностика у виховному процесі. – Х.: Вид.група «Основа», 2006. – 160 с.
8. Васильченко Л. В. Управлінська культура і компетентність керівника / Л. В. Васильченко. – Х. : Вид. група «Основа», 2007. – 176 с. – (Б-ка журн. «Управління школою»; Вип. 3 (51)).

9. Гриньова М. В. Тракткування поняття «педагогічна практика» вітчизняними і зарубіжними науковцями / М. В. Гриньова // Вісник Черкаського університету. – Серія: Педагогічні науки. – Черкаси : [б. в.], 2012. – Вип. 24 (237). – С. 59–62.

10. Грязнов І. О. Теоретико-методичні засади морального виховання майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України : Автореф. дис... докт. пед. наук [спец. 13.00.07. – теорія і методика виховання] / І. О. Грязнов. – Тернопіль: Терноп. нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка, 2005. – 40 с.

11. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.

12. Долгая Н. В. Виховання духовності старшокласників засобами молодіжної музичної субкультури : Автореф. дис... канд. пед. наук [спец. 13.00.07. – теорія і методика виховання] / Н. В. Долгая. – Херсон: Херсон. держ. ун-т, 2006. – 20 с.

13. Долженко В. О. Виховання духовних цінностей у студентської молоді в полікультурному просторі : Автореф. дис... канд. пед. наук [спец. 13.00.07. – теорія і методика виховання] / В. О. Долженко. – Луганськ: Східноукр. нац. ун-т ім. В.Даля, 2006. – 20 с.

14. Донникова І. А. Соціальна самоорганізація в контексте човокомерности / І. А. Донникова // Інтегративна антропологія, 2012. – № 1 (19). – С. 25-29.

15. Дорошенко К. Г. Виховання гуманістичного ідеалу старших підлітків у позакласній діяльності : Автореф. дис... канд. пед. наук [спец. 13.00.07. – теорія і методика виховання] / К. Г. Дорошенко. – К.: Інститут проблем виховання АПН України, 2003. – 20 с.

16. Житник Б. О. Методологічні проблеми дослідницької діяльності вчителя / Б. О. Житник; Павлютенков Є. М. Організація дослідницько-експериментальної роботи в сучасній школі / Є. М. Павлютенков; Маслікова І. В. Дослідницька діяльність як продуктивна освітня послуга методичного менеджменту : навч. посіб. : зб. / І. В. Маслікова. – Х. : Основа, 2008. – 160 с.

17. Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху : інформаційно-методичний збірник / упорядник Г. О. Сиротенко. – Полтава : ПОППО, 2006. – 124 с.

18. Капица С. П. Синергетика и прогнозы будущего / С.П.Капица, С.П. Курдюмов, Г.Г. Малинецкий ; [изд. 3-е.]. – М.: Изд-во Едиториал УРСС, 2003. – 288 с. – (Синергетика: от прошлого к будущему.)

19. Кареев Н. И. Письма к учащейся молодежи о самообразовании / Николай Иванович Кареев. – 4-е изд. – СПб: Типография М. М. Стасюлевича, 1895. – 164 с.

20. Коваленко Н. П. Психология успеха / Н. П. Коваленко. – СПб.: Изд. Дом «Нева»; М.: «ОЛМА-ПРЕСС Образование», 2003. – 160 с.

21. Компанец А. В. Система социальной деятельности: философско-методологический анализ: Дис. ... канд. филос. наук [спец. 09.00.11 – социальная философия] / Компанец, Алексей Валерьевич. – Волгоград: ВГУ, 2005. – 155 с.

22. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В. Г. Кремень. – К. : Педагогічна думка, 2009. – 520 с.

23. Курбанов М.Г. От закономерности человека к человекомерности законов / М.Г. Курбанов // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – Тамбов: Изд-во «Грамота», 2012. – № 7 (21): в 3-х ч. Ч. III. – С. 90-94.

24. Людиномірність у культурі, науці та освіті: філософсько-методологічні аспекти: монографія / за заг. ред. В.В. Молодиченка. – Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2013. – 316 с.

25. Людиномірність як світоглядна настанова в науці та суспільстві XXI ст. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sofy.kiev.ua/humanru.htm> (дата звернення – 31.03.2013).

26. Мануйлов Ю. О. Стихии, стихийности и стихиальности в образовании / Ю. О. Мануйлов // *Alma Mater: Вестник высшей школы*. – 2004. – № 10. – С. 11-14.

27. Мармаза О. І. Проектний підхід до управління навчальним закладом / О. І. Мармаза. – Х. : Видав. гр. «Основа», 2003. – 80 с. – (Серія «Бібліотека журналу «Управління школою»; Вип. 12).

28. Москальова Л. Ю. Вплив діалогу світоглядно-духовних ідентичностей на культурно-освітній простір особистості / Л.Ю. Москальова // *Versus*, 2013. – № 2. – С. 83-86.

29. Москальова Л.Ю. Перспективи людиномірності як принципу гармонізації культурно-освітнього простору студентів педагогічних спеціальностей / Л.Ю. Москальова // *Педагогічна освіта і наука в умовах класичного університету: Традиції, проблеми, перспективи*. – Т.1. Підготовка педагогічних кадрів у вищій школі: виклики, проблеми, динаміка змін. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – С. 63-68.

30. Москальова Л.Ю. Соціальні програми у культурно-освітньому просторі майбутнього соціального педагога: особливості та основні характеристики / Л. Ю. Москальова // *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Педагогіка*. – 2013. – Вип. 47. – С.39-42.

31. Обязательства ОБСЕ в области человеческого измерения: Т. I // *Сборник документов в тематическом порядке ; авт. предисл. Янез Ленарчич ; [3 –е изд.]*. – Варшава: Бюро ОБСЕ по демократическим институтам и правам человека, 2011. – 366 с.

32. Ороновська Л.Д. Педагогічні умови прилучення молодших школярів до духовних цінностей на уроках музики : Автореф. дис... канд. пед. наук [спец. 13.00.07. – теорія і методика виховання] / Л.Д. Ороновська. – Тернопіль: Терноп. нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка, 2006. – 20 с.

33. Оцінка потреб дитини та її сім'ї: методичний посібник / за заг. ред. І.Д.Зверєвої.– К. : Держсоцслужба, 2007. – 144 с.

34. Павлютенков Є. М. Технологія навчання школярів різного рівня навчальних досягнень. Частина 2 / Є. М. Павлютенков, В. Є. Штанова. – Х. : Вид. група «Основа», 2009. – 144 с. – (Серія «Управління школою»; Вип. 8 (80)).

35. Пижик Г. Г. Діагностика рівня вихованості учнів / Г. Г. Пижик // Виховна робота в школі. – 2007. – № 9 (34). – С. 20-23.

36. Полозова Т. А. Человекомерность как стержневая направленность развития культура XXI в. / Т. А. Полозова // Гуманитарные исследования: журнал фундаментальных и прикладных исследований ; Гл. ред. проф. Г. Г. Исаев. – 2006. – № 4 (20). – С. 22-27.

37. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.1993 р. № 896 «Про Державну національну програму «Освіта» (Україна XXI століття)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.

38. Рыженкова Т. В. Проблема сущности человека и ее методологическое значение: Дис. ... канд. филос. наук [спец. 09.00.11 – социальная философия] / Татьяна Валериевна Рыженкова. – Красноярск: СГТУ, 2007. – 130 с.

39. Савчак Н. В. Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до гуманістичного виховання учнів: Автореф. дис... канд. пед. наук [спец. 13.00.07. – теорія і методика виховання] / Н. В. Савчак. – К.: Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова, 2000. – 19 с.

40. Сергеева В. Є. Формування загальнолюдських цінностей у підлітків у процесі вивчення іноземних мов: Автореф. дис... канд. пед. наук [спец. 13.00.07. – теорія і методика виховання] / В. Є. Сергеева. – Луганськ: Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2006. – 20 с.

41. Сковорода Г.С. Повна академічна збірка творів / Григорій Сковорода / За редакцією проф. Л. Ушкалова. – Х.: Вид-во «Майдан», 2010. – 1400 с.

42. Степанова О. А. Виховання доброчесності в учнів 7 – 9 класів загальноосвітньої школи засобами нової української літератури : Автореф. дис... канд. пед. наук [спец. 13.00.07. – теорія і методика виховання] / О. А. Степанова. – Херсон: Херсон. держ. ун-т, 2005. – 20 с.

43. Степин В. С. Философия науки. Общие проблемы / В. С. Степин. – М.: Изд-во «Гардарики», 2006. – 384 с.

44. Тадеєва І. М. Виховання в учнів молодших класів гуманних якостей в процесі вивчення предметів гуманітарного циклу : Автореф. дис... канд. пед. наук [спец. 13.00.07. – теорія і методика виховання] / І. М. Тадеєва. – Тернопіль: Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2004. – 21 с.

45. Троїцька Т. С. Філософські засади сучасних гуманітарних досліджень: досвід рефлексії / Т.С.Троїцька // Наук.-теор. часопис «Versus», 2013. – № 2. – С. 13-17.

46. Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344 / 2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/laws/show/344/2013>.

47. Фуллан М. Сили змін: продовження / М. Фуллан. – Львів : Літопис, 2001. – 164 с.

48. Чудакова В. П. Психолого-педагогічні умови забезпечення інноваційної діяльності вчителя / В. П. Чудакова // Наукове та методичне забезпечення впровадження педагогічних інновацій : збірник наукових праць / ред. кол.: Л. І. Даниленко (відп. ред.) та ін. – Херсон : ЦНТЕІ, 1999. – С. 213–225.

49. Ціхоцька О. А. Формування гуманістичних ціннісних орієнтацій старшокласників у процесі вивчення іноземної мови : Автореф. дис... канд. пед. наук [спец. 13.00.07. – теорія і методика виховання] / О. А. Ціхоцька. – К.: Ін-т пробл. виховання АПН України, 2003. – 20 с.

50. Чернишов Д.О. Виховна діяльність сучасного загальноосвітнього навчального закладу: регіональний вимір [монографія] / Д.О.Чернишов ; за заг. ред. проф. В. М. Алфімова. – Донецьк : Вид-во «Каштан», 2012.– 414 с.

51. Шевченко Н. І. Інновації в освіті – виклик часу / Н. І. Шевченко // Проблеми освіти. – 2008. – № 54. – С. 19–24.
52. Щербань П. М. Прикладна педагогіка / П. М. Щербань. – К.: Вид-во «Вища школа», 2002. – 215 с.: іл.
53. Юринець О. О. Методичні аспекти підготовки відповідального педагога : методичний посібник / О. О. Юринець. – Володимир-Волинський : Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського, 2009. – 101 с.
54. Ягупов В. В. Педагогіка : навчальний посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.
55. Янісів Ю. Природа і сутність сучасних освітніх інновацій / Ю. Янісів // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2013. – № 1. – С. 25–29.
56. Эфроимсон В.П. Генетика этики и эстетики / В.П. Эфроимсон. – СПб: Изд-во «Талисман», 1995. – 288 с.
57. Arshad A. Educational Measurement and Testing: Historical Perspectives / A. Arshad; A. Umar // Journal of Educational Research. – 2010. – Vol. 13. Issue 2. – P. 216-221.
58. Gatewood R. Human Resource Selection / Robert D. Gatewood, Hubert S. Feild, Murray R. Barrick. – Mason: Cengage Learning, 2010. – 688 p.
59. Kirmani M. Recognition of seven spiritual identities and its implications on children / M. Kirmani, S. Kirmani // International Journal of Children's Spirituality. – 2009. – Vol. 14. Issue 4. – P. 369-383.
60. Still D. J. High Impact Hiring: How to Interview and Select Outstanding Employees / Del J. Still. – NY: Mgmt Development Systems, 2006. – 302 p.